ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1885 ἐπὶ τῇ ἀνακλήσει τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρ. Ραγκαβῆ ἐκ Βερολίνου, ἐπελθούσῃ ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς 7ης Ἀπριλίου καταργήσεως τῶν πρεσβευτικῶν θέσεων, ἐδημοσίευσα ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* ἄρθρον περὶ τοῦ πνευματώδους καὶ θαλεροῦ γέροντος, τὸν ὁποῖον ἐσαβάνωσεν ἡ τιμημένη Ἀρετὴ κατὰ τὴν ὡραίαν τοῦ ποιητοῦ ἔκφρασιν.

Ἠθέλησα τότε νὰ σκιαγραφήσω μόνον τὸν ἄνθρωπον. Ἂν δὲ ἀκροθιγῶς ἠψάμην ἐπεισοδίων τινῶν τοῦ μακροῦ καὶ ἀκτινοβολοῦντος σταδίου του ὡς διπλωμάτου καὶ λογίου, ἢ ἐρριψοκινδύνευσα πρόχειρόν τινα περὶ αὐτοῦ κρίσιν, οὐδέποτε ἐπίστευσα, ὅτι ἐχαρακτήριζα τὸν ἄνδρα, τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ὁ βίος ὑπῆρξεν ἀδιάλειπτος παραγωγικὴ ἐργασία, δι' ἧς ἀναμφηρίστως κατέκτησε μίαν τῶν πρωτίστων θέσεων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Τὸ ἔργον τοῦ ἀκαταπονήτου λογίου ἐσκιαγράφησε δι' ἁδρῶν γραμμῶν ἐπιτυχῶς οὐ πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* προσφιλὴς συνάδελφος ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς. Ἀλλ' ἡ ἐπισταμένη περὶ Ραγκαβῆ μελέτη εἶναι ἔργον μεγάλης ἐπιβολῆς καὶ μεγαλειτέρων κόπων. Διὸ καὶ πάλιν, ὡς τότε, οὔτε τὸν ὑπάλληλον τοῦ Κράτους οὔτε τὸν λόγιον θὰ ἐπιχειρήσω νὰ χαρακτηρίσω. Τὸ πολυσχιδὲς ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Ραγκαβῆ ἀπαιτεῖ καὶ προπαρασκευὴν ἄλλην καὶ χρόνον μακρὸν ὅπως κριθῇ ἐπαρκῶς καὶ χαρακτηρισθῇ δικαίως. Διότι μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ Ραγκαβῆς ἦτο μέχρι τῆς τελευταίας ὁριστικῆς ἐκ Βερολίνου ἀνακλήσεώς του ὁ ἀρχαιότατος τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ὑπαλλήλων τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ὑπῆρξε δὲ καὶ ὁ πολυγραφώτατος τῶν Ἑλλήνων λογίων. Ὡς ὑπάλληλος, ἀπὸ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ μετεπήδησεν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν γραφεῖον τῶν ὑπὸ τὸν Κωλέττην *συνταγματικῶν* καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων διηύθυνεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν ἐκπαίδευσιν, τὸ ἐθνικὸν τυπογραφεῖον, τὰ δημόσια ἔργα, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐκ περιτροπῆς δὲ τὰς ἐν Βασιγκτῶνι, Κωνσταντινουπόλει, Παρισίοις καὶ Βερολίνῳ ἑλληνικὰς πρεσβείας, ἐνῷ ὡς λόγιος ἐδίδαξε μὲν ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἕδρας τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ συνέγραψεν ἀρχαιολογικὰ καὶ ποιητικὰ ἔργα κυρίως, ἀλλὰ καὶ τί ἄλλο δὲν συνέγραψε; Μὴ δὲν ἐξέδωκε γεωμετρίαν καὶ ἄλγεβραν ἢ μὴ ἀπηξίωσε νὰ συγγράψῃ ὁλοκλήρους περὶ πνευματισμοῦ πραγματείας; Τοιούτου λοιπὸν πολυμεροῦς σταδίου τὸν χαρακτηρισμὸν καὶ τὴν ἀνάλυσιν οὐδὲ σήμερον θὰ ἐπιχειρήσω. Θ' ἀναμνησθῶ μόνον καὶ πάλιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐγνώρισα αὐτὸν κατὰ τὴν τετραετῆ ἐν Βερολίνῳ διαμονήν μου, γλυκὺν καὶ πρᾶον γέροντα, οὗ τὸ σπινθηρίζον πνεῦμα, αἱ πλήρεις ἀμιμήτου χάριτος διηγήσεις, ἡ δηκτικὴ εἰρωνία, ἡ ἀδίαστος εὐφυολογία, ἡ ἀστείρευτος ἑτοιμολογία, ἡ φαναριωτικὴ λεπτότης καὶ ἡ ἀκένωτος πολυμάθεια, πολλάκις μ' ἔκαμαν νὰ λησμονήσω πῶς παρῆλθον αἱ ὧραι ἐν τῇ ἐπαγωγῷ συναναστροφῇ του. Ἡ πρὸ ἑπταετίας ὑπ' ἐμοῦ γραφεῖσα σκιαγραφία του ἐχρησίμευσε προσφάτως ὡς βάσις ὅλων τῶν νεκρολογιῶν του. Αἱ σήμερον δημοσιευόμεναι περὶ τοῦ ἀνεπιλήστου ἀνδρὸς προσωπικαὶ ἀναμνήσεις μου ἔστωσαν αὐτῷ λιτὸν καὶ ἄνευ ἀξιώσεων μνημοσύνων ὑπὸ χειρὸς εὐλαβοῦς.

* *
*

Τῷ 1885 διῆλθον ἐν Βερολίνῳ τὸ Πάσχα διὰ τελευταίαν φορὰν μετὰ τοῦ Ραγκαβῆ. Ἀπὸ τῆς πρώτης σχεδὸν ἡμέρας τῶν μεγάλων νηστειῶν τῆς ἑβδομάδος τῶν παθῶν ὁ τότε γραμματεὺς τῆς πρεσβείας κ. Μ. Δουρούτης ἤνοιγε τὸν φιλόξενον οἰκόν του εἰς τὸν σοφὸν αὐτοῦ προϊστάμενον καὶ ἐμὲ ἕως τῆς Δευτέρας τῆς Διακαινησίμου. Ἐκεῖ δὲ ἡ τῆς οἰκοδεσποίνης ἀνεξάντλητος καλοκαγαθία καὶ καθυποχρεοῦσα φιλοφροσύνη, ἠνάγκαζεν ἡμᾶς νὰ ἐνθυμώμεθα καὶ τηρῶμεν τὰς παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἧς ἤμεθα πάντες πιστὰ τέκνα. Τὰ νηστήσιμα γεύματα τῶν ἁγίων ἐκείνων ἡμερῶν διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀγαθὴ ἑλληνὶς ἐφρόντιζε νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ἀμφιβάλλω μὲν ἂν συνετέλουν καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ στομάχου, πάντως ὅμως παρεσκεύαζον αὐτὸν θαυμασίως διὰ τὸν πασχάλιον ἀμνὸν καὶ τὰ ἐρυθροβαφῆ ὠὰ τῆς Ἀναστάσεως, ὧν ἡ ἐπὶ

τῆς φιλοξένου τραπέζης ἐμφάνισις κατὰ τὸ δεῖπνον τῆς Κυριακῆς ἐσήμαινε καὶ τὴν λῆξιν τῆς σειρᾶς τῶν οἰκογενειακῶν τούτων προσκλήσεων. Ἀπέριττα καὶ ἄνευ ὀχληρῶν ἐθιμοτυπιῶν ἦσαν τὰ γεύματα ἐκεῖνα, ἀλλ' ἐτηροῦντο κατ' αὐτὰ αἱ παραδόσεις τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδος. Παραδόσεις πάντοτε μὲν γλυκεῖαι καὶ προσφιλεῖς, ἀλλ' ἔτι γλυκύτεραι καὶ προσφιλέστεραι ἐν γῇ ξένῃ, ἀπηλλαγμένῃ δ' ἄλλως τοιούτων θρησκευτικῶν διατυπώσεων.

Τὰ νηστήσιμα ἐδέσματα, ἅτινα παρετίθεντο ἡμῖν, ἀπήρτιζον λόγῳ προελεύσεως ἀληθὲς μωσαϊκὸν χωρῶν ἑτεροδόξων. Τὰ ὄστρεα τῆς Ὁλλανδίας καὶ οἱ ἀστακοὶ τῆς Βορείου θαλάσσης διεσταυροῦντο πρὸς τὰ χρυσόμηλα τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ ἑσπεριδοειδῆ τῆς Ἱσπανίας. Μόνον δὲ δύο ὀρθοδόξων χωρῶν προϊόντα, τὸ ρωσσικὸν χαβιάριον καὶ τὸ κερκυραϊκὸν ἔλαιον, διετήρουν καὶ κατ' οὐσίαν τὸν χαρακτῆρα τῶν πατρίων δείπνων. Ὁ Ραγκαβῆς ῥίπτων ἑκάστοτε βλέμμα εἰς τὴν ἀναγραφὴν τοῦ δείπνου (menu), συντεταγμένην ἐπὶ τὸ κωμικώτερον, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Φ. Λ. περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ληξάσης δεκαετηρίδος εἰσαχθὲν σύστημα ἀρχαϊκῶν ὀψολογίων, ἐγέλα μὲν ἀναγινώσκων τοὺς «ἐλαιοπαγεῖς κολύμβους» ἐκίνει δὲ τὴν κεφαλὴν διὰ τὴν ἥκιστα ἀσκητικὴν λιτότητα τοῦ καταλόγου καὶ συνείθιζε νὰ λέγῃ μὲ ὕφος παραπόνου, ἀλλὰ καὶ μειδιῶν:

— Εἶνε ἀληθές, ὅτι νηστεύομεν, ἀλλὰ νηστεύομεν κατὰ τὸ συναξάριον τοῦ ὁσίου Λουκούλλου.

Ἡ πρώτη εὐφυολογία, ἣν θὰ ἐξεστόμιζεν ὁ ἀλησμόνητος γέρων, ἦτο τὸ σύνθημα οἰκογενειακῆς τινος διαχύσεως, ἥτις ἐβασίλευε μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων. Ἡ δ' Ἑλλὰς ἦτο κατὰ φυσικὸν λόγον τὸ θέμα τῶν ἡμετέρων συνομιλιῶν, ἃς διήνθιζον ἀναμνήσεις, πόθοι, σχέδια. Ὁ Ραγκαβῆς εἶχε πάντοτε σχεδὸν τὸν λόγον. Ἐπρυτάνευε πάσης συνδιαλέξεως ὁ στωμύλος καὶ θαλερὸς γέρων διὰ τοῦ ἀνεξαντλήτου πνεύματός του καὶ τῆς διαλεκτικῆς του χάριτος. Τὴν ἀστείευτον εὐφυολογίαν συνέδεε πρὸς δεσμεύουσαν ἀφηγηματικὴν τέχνην, αἱ δὲ πλήρεις θελγήτρου διηγήσεις ἐκ τοῦ βίου του ἐκράτουν ἡμᾶς πολλάκις πέντε καὶ ἓξ ὥρας ἐξαρτωμένους ἀπὸ τῶν χειλέων του. Διότι μετὰ τὸ δεῖπνον ἀπεσυρόμεθα τακτικῶς εἰς μικρὰν αἴθουσαν, ὅπου διηγεῖτο ἡμῖν τὰς ἀναμνήσεις τοῦ σταδίου του. Ἐκ τῶν διηγήσεων δ' ἐκείνων ἐσταχυολόγησα βραδύτερον τὰ ὀλίγα ἐπεισόδια τοῦ βίου αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα παρενέβαλα ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ, ἣν ἐδημοσίευσε τότε ἡ *Ἑστία*. Ὀλίγας ὅμως ἡμέρας μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς ἔλαβον ἐξ Ἑλλάδος, ὅπου εἶχεν ἤδη φθάσει ὁ Ραγκαβῆς ἀνακληθεὶς εὐχαριστήριον ἐπιστολήν, ἡ ὁποία ἀνεσκεύαζε λεπτομέρειάν τινα περὶ τῆς ὑπουργείας του. Ταύτην πρὸ ἐτῶν εἶχον παρ' ἄλλων ἀκούσει καὶ δὲν ἐδίστασα, ὡς φήμην ν' ἀναγράψω. Ἀλλ' ὁ Ραγκαβῆς διαρρήδην ἠρνήθη τὴν ὑπόστασιν τῆς φήμης ἐκείνης ἐν τῇ πρὸς με ἐπιστολῇ του, ἣν χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐγράφη, παραθέτω πιστῶς ὧδε:

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 10/22 Αὐγ. 1885

Φίλτατε Κ. Ρούκη,

Μόλις ἀφιχθεὶς εἰς Ἀθήνας, ἐχαιρετήθην ὑπὸ τοῦ εὐγλώττου ἄρθρου τῆς «Ἑστίας» ὡς ὑπὸ τῶν ἀνθοστεφῶν ἐκείνων Willkommen, ἅτινα ἐν Βερολίνῳ προσαγορεύουσι τοὺς ἐπανερχομένους. Σᾶς εὐγνωμονῶ διὰ τὸν ὡραῖον πανηγυρικόν, καίτοι κατὰ πολὺ ὑπερβαίνοντα καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὰς ἀξιώσεις τοῦ πανηγυριζομένου, καὶ ὄντα ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μάλιστα συνιστῶσι τὸν πανηγυρίζοντα. Μία λεπτομέρεια δ' ἐν αὐτῷ καὶ μ' ἐξέπληξε, διότι ἠγνόουν ἐντελῶς, ὅτι ἡ ἐπὶ Βασιλέως Ὄθωνος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον εἴσοδος καὶ ἐπί τινα χρόνον διαμονή μου ἀπεδόθη ποτὲ εἰς εὔνοιαν τῆς Βασιλίσσης, ἐν ᾧ ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον συνέβη, ὅτι δηλαδὴ ὁ Βασιλεὺς μ' ἐμάκρυνε τότε τοῦ Ὑπουργείου μόνον κατὰ προτροπὴν τῆς Βασιλίσσης, ἥτις ἐνόμισεν, ὅτι οἱ τότε καιροὶ ἀπῄτουν ἐν τοῖς πράγμασιν ἄνδρας ἐγχωρίου ἐπιρροῆς· ὁ δὲ Βασιλεὺς Ὄθων εἶχε τὴν καλωσύνην μετά τινας ἡμέρας νὰ μ' εἰπῇ, ὅτι μετημελήθη διὰ τὸ μέτρον, ὃ ἔλαβε.

Τὴν Ἑλλάδα εὗρον ὡραίαν ὡς τὴν ἐνθυμούμην. Ἡ φύσις εἶνε θαυμασία· ἐλπίζω, ὅτι βαθμηδὸν θὰ βελτιωθῶσι κατ' εὐχὴν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐξαρτώμενα. Δὲν κατώρθωσα νὰ ἰδῶ εἰσέτι οὐδένα τῶν πολιτευομένων, διότι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς μετέβην εἰς Κηφισίαν.

Ὅταν ἰδῆτε τὸν Κ. Δουρούτην, προσφέρατέ τῳ τὰς προσρήσεις μου. Ἐλπίζω νὰ μάθω, ὅτι ἡ ὑγεία τῆς Κας Δουρούτη ἐβελτιώθη ἐντελῶς. Ἀναπολῆτέ με ἐπίσης εἰς τὴν μνήμην τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν καὶ πιστεύσατε, ὅτι διατελῶ μετὰ πάσης ὑπολήψεως

Πάντοτε ὑμῖν ἀφωσιωμένος

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Ἡ ὡραία αὕτη ἐπιστολὴ τοῦ σεβαστοῦ ἀνδρὸς ἂς χρησιμεύσῃ νῦν μετὰ θάνατον πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἀνακριβείας, ἣν δὲν ἐδίστασαν νὰ ἐπαναλάβωσιν ἀβασανίστως πάντες οἱ ἐκ τοῦ ἄρθρου μου ἐκείνου ἀντλήσαντες τὰς δημοσιευθείσας νεκρολογίας του.

* *
*

Ἠδυνάμην πολλὰ ἄλλα ἐπεισόδια τοῦ βίου του νὰ περιλάβω ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ ἐκείνῃ, ἀλλ' ὁ ἡδυεπὴς πρεσβύτης μ' ἐβεβαίου τότε, ὅτι συνέτασσε τ' ἀπομνημονεύματά του κ' ἐφοβήθην μὴ προλαμβάνων ἐγὼ δι' ἀκόμψου ἀκριτομυθίας τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἐκείνου ἀφήγησιν καὶ ἐμαυτὸν ἀδικήσω καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ ἐπιζημίως προεξοφλήσω. Ἔλεγε δ' ἡμῖν τότε, ὅτι ἤθελεν ἀφήσει παραγγελίαν, ὅπως τ' ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ δημοσιευθῶσι μετὰ τὸν θάνατόν του. Καὶ ἀγνοῶ μὲν ἂν ἐξετέλεσέ ποτε τοῦτο, ὡς ἀγνοῶ ἐπίσης καὶ τί θὰ πράξωσιν οἱ πρὸς οὓς ἐδόθη

— ἂν ὄντως ἐδόθη — ἡ τοιαύτη ἐντολή. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον διέμενον ἐν Βερολίνῳ μετ' αὐτοῦ προσεπάθησα παντοιοτρόπως νὰ τῷ ἀποσπάσω τὸ πολύτιμον χειρόγραφον πρὸς δημοσίευσιν. Ἔγραψα πρὸς τὸν τότε διευθυντὴν τῆς *Ἑστίας* κ. Γ. Κασδόνην ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ γοήτρου τῶν ἀφηγήσεων τοῦ Ραγκαβῆ ἐπιστολὴν τόσον ἐνθουσιώδη, ὥστε ὁ ἀγαθὸς φίλος μου προέβη εἰς προτάσεις πρωτοφανεῖς δι' ἕλληνα ἐκδότην καὶ πλήρεις θυσιῶν ἀληθῶς. Ἀλλ' οὔτε τοῦ κ. Κασδόνη τὰ δελεαστικὰ γράμματα, οὔτε αἱ ἐμαὶ παρακλήσεις καὶ προτροπαί, καίπερ λαβοῦσαι τύπον τακτικῆς πολιορκίας, ἴσχυσαν νὰ πείσουν τὸν πολιὸν λογογράφον νὰ προβῇ εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν μεστῶν ἐνδιαφέροντος ἀναμνήσεών του. Βεβαίως τὸ χειρόγραφον θὰ σώζεται, διότι ἐγὼ εἶδον πολλὰ φυλλάδια αὐτοῦ ἐν πρωτοτύπῳ. Ἀλλ' ἡ μὴ δημοσιευσίς του ἔστω καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀνεπεξεργάστου θὰ ἦτο ἀδίκημα καὶ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἐκλείψαντος ἀνδρός, καὶ πρὸς τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογικήν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἱστορίαν.

Τίς δὲ θὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ εὑρηται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἀναγεννηθέντος ἑλληνικοῦ θεάτρου; Τὴν πρώτην ἑλληνικὴν σκηνήν, ἣν μετὰ τὸν ἀγῶνα εἶδον οἱ ἄμουσοι ἐκεῖνοι τῆς ἀνεξαρτησίας ἥρωες πηγνυμένην ἐν Ναυπλίῳ ὀφείλομεν εἰς ἐνεργείας τοῦ Ραγκαβῆ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τίνα ἦσαν τὰ πρῶτα δράματα, ἅτινα ἐπ' αὐτῆς ἀνεβιβάσθησαν, καὶ τίνες οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν. Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὅτι μεταξὺ τῶν πρώτων ἠθοποιῶν συγκατελέγοντο ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης καὶ ὁ Γεώργιος Παράσχος. Ὁ δεύτερος ὑπεδύετο συνήθως γυναικεῖα πρόσωπα. Ὁ δὲ Ραγκαβῆς ἐπιθυμῶν νὰ ἄρῃ τὴν ἀνάρμοστον ἐκείνην ἐμφάνισιν, ὡς γυναικός, τοῦ ποιητικωτάτου παλληκαρίου ἀπὸ τῆς ἀρτιπαγοῦς ἑλληνικῆς σκηνῆς, ἐπεδόθη εἰς ἀναζήτησιν τῆς σπανίας Ἑλληνίδος, ἥτις ἤθελε συγκατανεύσει νὰ ἐμφανισθῇ, ὡς ἠθοποιὸς πρὸ ἀκροατηρίου τόσον ὀλίγον ὡρίμου πρὸς τοιοῦτο θέαμα.

Ἀμιμήτως διηγεῖτο ἡμῖν τοὺς ἀγῶνάς του εἰς ἀνίχνευσιν τοῦ περιποθήτου εὑρήματος. Καὶ εἶχε πλέον ἀπελπισθῆ, ὅτε ἀπροσδόκητος σύμπτωσις ἔφερεν αὐτὸν εἰς τρώγλην τινά, ἐν ᾗ ἔζη πενεστάτη γραῖα χήρα μετὰ τῆς ἀρκούντως ἐγγραμμάτου θυγατρός της. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἡρωΐς, ἥτις ἐδέχθη νὰ καταρρονήσῃ τὰς προλήψεις καὶ ν' ἀψηφήσῃ τοὺς μυκτηρισμοὺς τῶν ὁμορύλων τοὐλάχιστον, ὅπως λάβῃ τὴν τιμὴν νὰ γίνῃ ἡ πρώτη Ἑλληνὶς ἠθοποιός. Δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τὸ ὄνομά της, ἵνα τὸ παραδώσω εἰς τὴν ἀθανασίαν. Ἀλλ' ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ραγκαβῆ θὰ εἶνε βεβαίως ἀναγεγραμμένον, ὥστε δὲν θὰ ὑποστῇ τὴν ἀνεπανόρθωτον ταύτην ἀπώλειαν ἡ ἱστορία.

Ἡ συγκίνησις τοῦ Ραγκαβῆ ἐπὶ τῷ εὑρήματι δὲν περιγράφεται. Ὅτε εἰσέδυσεν εἰς τὸ ἄντρον τῆς νύμφης τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου ἐνόμισεν, ὅτι ἀντίκρυσεν αὐτὴν ταύτην τὴν Μοῦσαν Μελπομένην. Ἀλλ' ὅτε ἠτένισε τὴν ὑποψήφιον ἠρεμώτερον καὶ ἐν ἁπλέτῳ ῳωτί, εὗρεν αὐτὴν ἡκιστα εὐειδῆ, σκελετώδη δὲ καὶ καχεκτικήν, καὶ ὠχράν, καὶ ἀσθενικήν, καὶ σχεδὸν ῥαγητικήν. Δὲν ἀπελπίσθη ὅμως. Ἐμίσθωσεν ἐξ ἰδίων δι' αὐτὴν ὑπ' ἐνοίκιον ἄλλο οἴκημα, μᾶλλον εὐήλιον καὶ μᾶλλον εὐάερον, κατέβαλε δὲ καὶ τὴν δαπάνην τῆς ἐσθῆτος, δι' ἧς θὰ ἠδύνατο εὐπροσώπως νὰ πορεύηται εἰς τὰ γυμνάσια τοῦ θιάσου. Ἀλλὰ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ ἡ περὶ αὐτῆς μέριμνα. Ἐφρόντισε πρὶν παρουσιάσῃ τὸν θησαυρόν του εἰς τὸν ὅμιλον τῶν μελλόντων συναδέλφων ἐρασιτεχνῶν νὰ τῇ παράσχῃ καὶ ποιάν τινα σωματικὴν εὐεξίαν. Καὶ διὰ νὰ παχύνῃ κάπως ἡ μέλλουσα καλλιτέχνις ἔπρεπε νὰ τρέφεται καλῶς. Διὰ τὸν Ραγκαβῆν λοιπὸν κύριον μέλημα κατέστη ἔκτοτε ὁ ἐπιούσιος ζωμὸς τῆς ἐπωαζομένης ἑλληνίδος Ριστόρη καὶ τὸ καθημερινὸν αὐτῆς ἐκ κρέατος φαγητόν. Οὕτω κατώρθωσε «εἰς ἕνα μῆνα νὰ τὴν ξεγυρίσῃ ὀλίγον» καθὼς ὁ ἴδιος ἔλεγε. Καὶ τότε τὴν παρουσίασεν. Ἤρχισε δὲ ἡ κόρη ἐκείνη ν' ἀποστηθίζῃ τὰ μέρη της καὶ νὰ μετέχῃ τῶν δοκιμῶν, προσδεύουσα καθ' ἑκάστην ὀρθαλμοφανῶς, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν, ἀλλὰ καὶ εἰς χρώματα παρειῶν καὶ σώματος εὐρωστίαν. Ὁ Ραγκαβῆς ἐπετέλει θαύματα καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς τροροδότης. Οὕτω δ' ἐπέτυχε νὰ μορφώσῃ τὴν πρώτην ἑλληνίδα ἠθοποιόν, ἧς ὅμως τὸ στάδιον, ἂν δὲν μ' ἀπατᾷ ἡ μνήμη, ἔληξεν ἀώρως μετὰ εἴκοσι παραστάσεις, ἕνεκα τῆς τότε ἐπικρατούσης ἀγριότητος τῶν ἠθῶν, ἥκιστα ὡρίμων πρὸς τοιαύτας δημοσίᾳ ἐμφανίσεις τοῦ ὡραίου φύλου.

* *
*

Ἡ ὁδὸς Lenné, περιβάλλουσα τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πρὸς τὴν πόλιν κορυφῆς τοῦ ἐν Βερολίνῳ δάσους Thiergarten, εἶνε μία τῶν χαριεστέρων ὁδῶν τῆς γερμανικῆς πρωτευούσης. Εὑρισκομένη μεταξὺ δύο πολυθορύβων λεωφόρων, τῆς ὁδοῦ Königgrætzer καὶ τῆς δενδροστοιχίας τῆς Νίκης, τὰς ὁποίας ἐγκαρσίως συνδέει, διακρίνεται διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν μόνωσίν της. Ἀκριβῶς εἰπεῖν εἶνε ὁδὸς μονόπλευρος, διότι τὴν ἀπέναντι αὐτῆς πλευρὰν ἀποτελεῖ τὸ περιβάλλον τὰ δένδρα τοῦ δάσους πεζοδρόμιον. Αἱ ἐπ' αὐτῆς οἰκίαι ἔχουσιν οὕτω δύο πολυτίμους γείτονας, τὸ δάσος καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, θελκτικὴν δὲ σύντροφον τὴν ἠρεμίαν. Εἰς τὸ ἀνώγαιον πάτωμα μιᾶς τούτων κατῴκει ὁ Ραγκαβῆς κατὰ τοὺς πρὸ τῆς καταργήσεως τῶν πρεσβευτικῶν θέσεων τελευταίους μῆνας τῆς ἐν Βερολίνῳ διαμονῆς του. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ οἴκημά του, δι' ὀλίγων ἐξωτερικῶν βαθμί-

δων ὁδηγοῦσα ἀμέσως εἰς τὸ γραφεῖον αὐτοῦ, προὐκάλει, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἐπίσκεψιν ἡμῶν ὁσάκις διηρχόμεθα ἐκεῖθεν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν πρὸς τὰ ἐκεῖ περίπατος ἦτο συνήθης, ἡ δὲ ἀργυροβόστρυχος κεφαλὴ τοῦ σοφοῦ πρεσβύτου ἐφαίνετο ἔξωθεν διὰ τῶν ὑάλων, πάντοτε σχεδὸν κύπτουσα πρὸ τοῦ γραφείου ἐπὶ βιβλίου τινὸς ἢ χειρογράφου, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ σταματήσωμεν, ὅπως τὸν χαιρετίσωμεν τοὐλάχιστον δι' ὀλίγων λέξεων.

Κατὰ τὰς τοιαύτας πρὸς αὐτὸν διαβατικὰς ἐπισκέψεις μου πολλάκις ἐπέμενε νὰ εἰσέλθω καὶ μὲ ἐκράτει ἐκεῖ συνομιλῶν μετ ἐμοῦ διὰ μακρῶν περὶ ποικίλων ἀντικειμένων. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν μοὶ ὡμίλησε περί τινος πραγματείας μου, ἣν εἶχον δημοσιεύσει τότε περίπου ἐν ἐγκρίτῳ γερμανικῷ περιοδικῷ (Petermann's Mittheilungen) περὶ Ἀλβανίας, ἀφορμὴν λαβὼν ἔκ τινων ἐν Ἀθήναις περὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κ. Ε. Μαυρομάτη δημοσιευθέντων ἄρθρων, τῶν ὁποίων τὸ ἐμπεριεχόμενον ἐθνογραφικὸν καὶ στατιστικὸν ὑλικὸν ἐπεξειργάσθην καὶ ἐσυστηματοποίησα. Ὁ Κεῖπερτ εἶχεν ἐκφρασθῆ εὐμενῶς περὶ τῆς ἐργασίας μου ταύτης πρὸς τὸν Ραγκαβῆν, εἶχον δὲ λάβει καὶ ἐγὼ ἐπιστολὴν παρὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ δι' ἧς μοὶ ἐζητεῖτο ἡ περὶ σχετικὰ θέματα καθ' ὅμοιον διατυπώσεως τρόπον συνεργασία μου. Ὁ δὲ Ραγκαβῆς παρὰ τοῦ Κεῖπερτ προτραπείς, ὅπως μὲ πείσῃ νὰ ἐργασθῶ περὶ τὴν ἐθνογραφίαν καὶ στατιστικὴν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐγκολπωθεὶς τὴν ἰδέαν, δίς ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἔγραψε πρὸς τὸ ἡμέτερον ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν παρακαλῶν νὰ τῷ ἀποσταλῶσιν ἀναλόγου ὕλης ἐκθέσεις προξένων ἢ συλλόγων, ὅπως μοὶ χορηγήσῃ τὰ ἀπαραίτητα βοηθήματα, ὧν εἶχον ἀνάγκην, πλὴν τῶν περὶ τοῦ θέματος βιβλίων, φυλλαδίων καὶ ἐντύπων ὑπομνημάτων, μὴ ἑλληνικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προελεύσεως, ἅτινα φιλοφρόνως μοὶ εἶχε δανείσει ὁ Κεῖπερτ πρὸς σύνταξιν τῆς ἐν σχεδίῳ πραγματείας. Τὸ ὑπουργεῖον ὅμως ἀπήντησεν, ὅτι αἱ ζητούμεναι πληροφορίαι εὑρίσκοντο δῆθεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς πρεσβείας ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ ἐν Βερολίνῳ συνεδρίου. Τόσον προσφάτως!

Ἀπογοητευμένος ὁ Ραγκαβῆς μοὶ ἀνεκοίνωσε τὴν πλήρη ἀδιαφορίας, ὡς ἔλεγεν, ἀπάντησιν τοῦ ὑπουργείου· καὶ ἀπὸ ταύτης ὁρμηθεὶς ἤρξατο διηγούμενός μοι τὰ κατὰ τὸ συνέδριον καὶ τὴν εἰς αὐτὸ παράστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ λεπτὴ εἰρωνία τοῦ δηκτικοῦ Φαναριώτου μοὶ ἐζωγράφησε τὸν ἀντιπροσωπεύσαντα τότε τὴν Ἑλλάδα ἐν Βερολίνῳ μὲ χρώματα τόσον ζωηρά, τόσον παραστατικὰ τοῦ φυσικοῦ, ὥστε ἀκόμη τώρα νομίζω, ὅτι βλέπω ἐμπρός μου ζωντανὸν τὸν κ. Θεόδωρον Δηλιγιάννην, ἀναγινώσκοντα δι' ἀλλοκότου γαλλικῆς προφορᾶς τὸ ὑπόμνημά του ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, ἐν μέσῳ βαθυτάτου ὕπνου ἀντιπροσώπων τινῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ὁ Ραγκαβῆς μὲ ἐβεβαίου, ὅτι αὐτὸς ὁ Βίσμαρκ τῷ ἀπηύθυνε βραδύτερον παρατηρήσεις διὰ τὴν ἀφόρητον ἐκείνην ἀνάγνωσιν.

— Καὶ ἦτο ἀληθῶς, μοὶ ἔλεγεν ὁ Ραγκαβῆς, κάτι τι τερατῶδες. Ἀλλὰ ποῦ νὰ πεισθῇ ὁ κ. Δηλιγιάννης ν' ἀφήσῃ εἰς ἄλλον τὴν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου διατύπωσιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅτε ἐπετεύχθη ἡ πρόσκλησις τῆς Ἑλλάδος, μόνον ὅπως ἀκουσθῶσιν οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς, ἐπεχείρησα νὰ προκαλέσω συνεννόησίν τινα μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν λεχθησομένων ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου. Ἀλλ' αὐτὸς εἰπών μοι «κάτι προετοίμασα ἐγὼ» οὔτε τὸ ὑπόμνημα συγκατένευσε νὰ μοὶ δείξῃ, οὔτε εἰς ἄλλας ἐξηγήσεις εἰσῆλθεν. Ἀπέφευγε μάλιστα πᾶσαν περαιτέρω ὁμιλίαν περὶ τοῦ θέματος. Ἐροβεῖτο διαρκῶς μὴ λάβω ἐγὼ ὅλην τὴν δόξαν, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἀρκετὴ δόξα καὶ διὰ τοὺς δύο μας!

Τὰ λεπτὰ χείλη του διεστάλησαν εἰς σαρκαστικὸν μειδίαμα, καὶ ἐμοῦ γελῶντος ἀκόμη, ἐξηκολούθησεν αὐτὸς μὲ τὸν συριστικὸν ἐκεῖνον τῆς φωνῆς του τόνον, ὁ ὁποῖος ἐνέκλειε πολλάκις καυστικὴν εἰρωνίαν :

— Τόσην πεποίθησιν εἶχεν, ὅτι τὸ κακοσυντεταγμένον ἐκεῖνο καὶ μακροσκελὲς ὑπόμνημα θὰ ἐπέφερε ἀλανθάστως τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, ὥστε ὅτε ἀνέστην ἐγὼ διὰ νὰ προσθέσω ὀλίγας λέξεις — δὲν λέγω διὰ νὰ ἐξαλείψω τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐντύπωσιν — ὁ κ. Δηλιγιάννης μοῦ ἐτραβοῦσε διαρκῶς τὴν ἄκραν τοῦ ἐνδύματός μου ψιθυρίζων ἑλληνιστί: «Ἀφῆτε κ. Ραγκαβῆ. Ἀρκετὰ εἶνε ὅσα εἶπα ἐγώ. Τελειώσατε σᾶς παρακαλῶ». Καὶ μὲ τοιοῦτο ἀκομπανιαμέντο ἐτελείωσα καὶ ἐγὼ τὸ λογύδριον μου χωρὶς νὰ εἴπω ὅσα εἶχον κατὰ νοῦν. Διότι ναὶ μὲν ὁ λόγος μου ἐκεῖνος ἦτο αὐτοσχέδιος, ἀλλ' ὁπωσδήποτε πολὺ περισσότερα ἔπρεπε νὰ εἴπω, διὰ ν' ἀναπτύξω τὸ θέμα καθὼς ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναπτυχθῇ, ὅπως συμπληρωθοῦν τὰ κενὰ τοῦ ὑπομνήματος ἢ μᾶλλον, ὅπως τεθῇ τὸ ζήτημα εἰς τὴν θέσιν του. Ἐρύλαξα μάλιστα μίαν στενὴν λωρίδα χάρτου ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχον σημειώσει τὰς βάσεις τοῦ λόγου μου.

Καὶ ἐγερθεὶς ἀνεσκάλευσε τὰ φυλλάδια τῶν ἀπομνημονευμάτων του καὶ μοὶ ἐπέδειξε τὸ ἐν τῇ ἑπομένῃ σελίδι αὐτόγραφον. Τὸν παρεκάλεσα νὰ μοὶ τὸ δώσῃ ὡς ἐνθύμιον, ἂν δὲν τῷ ἦτο ἀπαραίτητον, ἐκεῖνος δὲ προθύμως μοὶ τὸ παρεχώρησε λέγων μοι, ὅτι τὸ εἶχε κρατήσει μόνον, ὅπως ἀργότερον συντάξῃ τὸν λόγον του, ἂν ὄχι ὡς ἔπρεπε ν' ἀπαγγελθῇ, τοὐλάχιστον ὡς ἀπηγγέλθη. Διότι ὁ ὑπὸ τοῦ τηλεγραφικοῦ πρακτορείου *Βόλφ* τότε δημοσιευθεὶς δὲν εἶνε πλήρης, καὶ μόλις ἓξ ἢ ἑπτὰ ἐκ τῶν σημειώσεων τούτων παρουσιάζει ὡς χρησιμοποιηθείσας ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου.

Πιστότερον ἴσως ἀποδίδει τὸ περιεχόμενον τῆς αὐτογράφου σημειώσεως ἡ αὐθεντικὴ περίληψις τοῦ λόγου τοῦ Ραγκαβῆ ἐν τοῖς ἐπισήμοις πρακτικοῖς τοῦ συνεδρίου (Πρωτόκολλον Θ'.) διὰ τῆς καταπληκτικῆς βραχυλογίας της.

Les Chrétiens méritent l'intérêt.
Membre vital à la lutte politique.
Chercher la racine de mal.
Non le mauvais vouloir, l'aveuglement ou l'incapacité.
Non masque de sincérité.
Réservation des agents, du peuple.
Esprit de l'islamisme, contraire aux réformes.
Considérants se ne voient que des conquêtes.
Exemple, code d'égalité. Coran, C. de conquête.
~~Impossible~~ ~~Appliquer les R. c'est gouverner la Turquie.~~
Si l'Europe impose les R., elle gouvernera la Turquie.
Les peuples éclairés, veulent la Liberté. (H) =
Ont-ils les qualités pour s'administrer?
Leurs maîtres les ont-ils plus? — Hélas.
La Grèce ~~tombe se préparerons~~ pour elle l'avenir
et le passé! — Un peu de présent!
~~Qu'elle ait profité! La liberté~~
Que les Grecs ministères. — La liberté mère.
Qu'on voie la Grèce, Progrès.
Commerce.
Lettres
Brigandage.
maladresse politique. Ministères.
Antipathies.
Ottomans, Jugement sous les chrétiens
(Fin)
En Asie agents de civilisation.

= (**) Crète, Glorieuses mouvements.
Thess.-Epire, bataillons [illegible]
La Grèce, leur avenir,

Ἰδοὺ δὲ κατὰ λέξιν τὸ ἐπίσημον ἐκεῖνο κείμενον :

Ὁ κ. *Ραγκαβῆς* ὑποβάλλει ἔπειτα συμπληρωματικάς τινας παρατηρήσεις καὶ ἐπιμένει κυρίως ἐκθέτων τὰς προόδους ἃς ἐπετέλεσεν ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, καὶ τὰς δυσχερείας, ἃς παρενέβαλον εἰς τὰς προόδους ταύτας ἡ μικρότης τοῦ βασιλείου, ἡ ἔλλειψις φυσικῶν συνόρων καὶ αἱ διηνεκεῖς ἐξεγέρσεις τῶν ὁμοφύλων παρὰ τὰ σύνορα λαῶν. Κατὰ τὴν Α. Ε. ἡ αἰτηθεῖσα παρὰ τοῦ συναδέλφου του ἐδαφικὴ αὔξησις εἶνε ἀναγκαία οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐν Ἀνατολῇ.

Ὁ Ραγκαβῆς οὐδέποτε ἐδημοσίευσε πλῆρες τὸ κείμενον τοῦ λόγου του, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ τὸ πράξῃ τότε ἀμέσως συμπληρῶν ἢ μετασκευάζων τὸ ὑπὸ τοῦ ἡμιεπισήμου τηλεγραφικοῦ πρακτορείου *Βόλφ* ἀνακοινωθὲν τοιοῦτο. Ἀλλὰ σκεφθεὶς ἴσως ὡριμώτερον ἐπροτίμησε ν' ἀφήσῃ αὐτὸ ὡς ἐδημοσιεύθη, ἀφοῦ οὕτως εἶχε προσλάβει πλέον ἱστορικὸν χαρακτῆρα, ἢ νὰ φανῇ, ὅτι βραδύτερον ἐφιλοτέχνησεν ἄλλον λόγον, ὄζοντα λυχνίας. Ὁ ἴδιος μοὶ ἔλεγεν περὶ τούτου γελῶν :

— Ἀφοῦ ἐπιστεύθη ἅπαξ, ὅτι τὸ δημοσιευθὲν κείμενον εἶνε ἀκριβὴς ἀπόδοσις τοῦ ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου λογιδρίου μου, τίνα σημασίαν θὰ εἶχεν ἂν ἐδημοσίευα μετὰ ἔτη ἄλλο κείμενον μὲ νέας ὅλως περιόδους καὶ τόσον παρηλλαγμένην τὴν φράσιν; Ἀρκεῖ, ὅτι εἰς τὸ δημοσιευθὲν περιέχονται, αἱ κυριώτεραι βάσεις τῆς σημειώσεώς μου ταύτης. Σᾶς τὴν δίδω εὐχαρίστως καὶ ὅταν ἀποθάνω χρησιμοποιήσατέ την, ὅπως θέλετε.

Οὕτω περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχήν μου τὸ σήμερον ἐν πανομοιοτύπῳ δημοσιευόμενον ἱστορικὸν ἀληθῶς αὐτόγραφον τοῦ Ραγκαβῆ. Τὴν σεβαστὴν ἐντολήν του ἐτήρησα. Ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ πρωτοτύπου δὲν ἦτο βεβαίως ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ μου. Ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρία φυλάττει αὐτὸ ἀπό τινων ἑβδομάδων, ὑπ' ἐμοῦ προσενεχθέν, ἐν τῇ πολυτίμῳ συλλογῇ της τῶν χειρογράφων (*), οἱ δ' ἀναδιφῶντες μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰ κειμήλια ἐκεῖνα, ἃς ἀναμιμνήσκωνται ὁποίαν ἱστορίαν ἐγκλείει ἡ στενὴ ἐκείνη λωρὶς χάρτου μὲ τὰ ἐπ' αὐτῆς γαλλικὰ ὀρνιθοσκαλίσματα.

* *
*

Ἡ τελευταία μετὰ τοῦ Ραγκαβῆ συνάντησίς μου ὑπῆρξε κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 14 Ὀκτωβρίου. Ὁ σεβαστὸς γέρων εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κ. Δ. Ράλλη συνδυασμὸν τῆς τότε Ἐθνικῆς Ἀντιπολιτεύσεως. Ἐπανείδομεν λοιπὸν ἀλλήλους ὡς συνυποψήφιοι καὶ συνεργάται. Ἡ ἐκλογικὴ περιφέρεια ἦτο νομαρχιακή, αἱ δὲ περιοδεῖαι τῶν ὑποψηφίων ἐπίπονοι. Διὰ τοῦτο ὅτε ἡμεῖς ἀνεχωρήσαμεν, ἵνα ἐπισκεφθῶμεν τὴν Μεγαρίδα, τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβαδείαν, ἐκεῖνος δὲν μᾶς ἠκολούθησεν. Ἀλλ' ἀκαταπόνητος ὡς ὑπῆρξε πάντοτε μετέβαινε καθ' ἑκάστην δίς τῆς ἡμέρας εἰς τὸ ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ κ. Ράλλη ἐκλογικὸν ἡμῶν ἐντευκτήριον, καὶ ἐδέχετο τὸν λαὸν καὶ συνεκοινώνει εὐαρέστως μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀνεστρέφετο προσηνέστατα μετὰ τῶν ἐκλογέων. Ἦτο δ' ἀληθῶς ἀξιοσημείωτον θέαμα νὰ βλέπῃ τις τὸν γεραρὸν ἄνδρα ἐν μέσῳ τῶν ἀφωσιωμένων τῷ κ. Ράλλῃ φίλων, ἀναπτύσσοντα αὐτοῖς μετ' ἀγαθότητος τὰ πολιτικὰ τῆς ἡμέρας ζητήματα, μυοῦντα αὐτοὺς εἰς τὰς περὶ ἐθνικῆς πολιτικῆς ἰδέας του, καὶ μετὰ νεανικῆς

(*) Ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῆς Ἑταιρίας ὑπ' ἀρ. 8519.

ζωηρότητος ἐκθέτοντα εἰς τὸ ἀκροατήριόν του τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς γνώμας του περὶ ἀνορθώσεως τῶν κακῶς κειμένων. Οἱ ἀπλοϊκοὶ ἀστοὶ τὸν ἤκουον μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ ἐντεταμένης προσοχῆς, ἀκούραστος δ' ἐκεῖνος δὲν ἀπηξίου προκαλούμενος νὰ δίδῃ ἀπαντήσεις, νὰ εἰσέρχηται εἰς λεπτομερείας καὶ ν' ἀναπτύσσῃ ἐπὶ τὸ εὐληπτότερον τὰ θέματά του. Ὅτε δ' ἡμεῖς ἐπανήλθομεν ἐκ τῆς ἀνὰ τὸν νομὸν ἐκλογικῆς περιοδείας, εὕρομεν τοὺς τακτικοὺς τοῦ ἐντευκτηρίου θαμῶνας ἐμπεπλημένους θαυμασμοῦ διὰ τὸν σορὸν ἄνδρα. Ἀνάμικτόν τι αἴσθημα ἐνθουσιασμοῦ καὶ εὐλαβείας εἶχε γεννηθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς μέχρι Λαυρίου ἐκδρομὰς ἡμῶν ὁ Ραγκαβῆς δὲν ἔλειψεν. Ἡ μετάβασις ἄλλως, γινομένη διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἢ ἐρ' ἁμαξῶν, δὲν ἦτο τόσον κοπιώδης. Μᾶς συνώδευσε λοιπὸν εἰς πάσας ταύτας καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν χωρικῶν ἐπὶ τῇ θέᾳ του:

— Νά! αὐτὸς εἶνε ὁ γέρω-φιλόσοφος, ἔλεγεν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον καὶ πάντες αὐτὸν ἐδείκνυον.

Ἔβλεπε δέ τις ἄνδρας ὡρίμους, ἀφελεῖς ἀγρότας καὶ στιβαροὺς τῶν μεταλλείων ἐργάτας, προσερχομένους ἀσκεπεῖς, ἵνα τῷ θλίψωσι τὴν χεῖρα καὶ ὡς ἐξ ἐνστίκτου κύπτοντας ἵνα ἀσπασθῶσιν αὐτήν. Ἂν δὲ ἡ κομματικὴ πολιτικὴ δὲν ἐδέσμευε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας τῶν ἐκλογέων βεβαίως θὰ ἐβλέπομεν τότε τὸν Ραγκαβῆν πρῶτον βουλευτὴν Ἀττικῆς. Δυστυχῶς τὰ πολιτικὰ ἡμῶν ἤθη εἶνε τοιαῦτα, ὥστε ὑπερισχύει παντὸς ἄλλου αἰσθήματος τὸ κομματικὸν συμφέρον, ὁδὲ ἡμέτερος συνδυασμός, παλαίων τότε ἀναμέσον τῶν δύο ἀρχαιοτέρων κομμάτων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναδείξῃ βουλευτὴν ἄλλον τινὰ πλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ του. Ἐνεποίει ὅμως εἰς πάντας ἐντύπωσιν ἡ πρᾴοτης μεθ' ἧς ὑπετάσσετο ὁ Ραγκαβῆς εἰς τὰ ἐκλογικὰ ἔθιμα. Ἔθλιβε χεῖρας, ἀπέτεινε προσηνεῖς λόγους καὶ εἰσήρχετο ἀπὸ καταστήματος εἰς κατάστημα καὶ ἀπὸ οἴκου εἰς οἶκον. Εἷς ἐν μόνον τῶν ἐκλογικῶν τούτων ἐθίμων δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποβληθῇ καὶ εἰς ὅλας τῶν ἐκλογέων τὰς παρακλήσεις ἀντετάχθη καρτερικώτατα. Οἶνον δὲν ἔπιε παντάπασι. Καὶ εἰς τὰς προτροπὰς τῶν φίλων μας ἐν τοῖς χωρίοις ἰδίως, οἵτινες ἀνεξαιρέτως ἀπεκάλουν αὐτὸν «ἐξοχώτατον», νὰ δοκιμάσῃ τὸν οἶνόν των, ἠρνεῖτο καὶ ἀπήντα μειδιῶν:

— Ἔχετε τόσον λαμπρὸν νερὸν ἐδῶ εἰς τὸ χωριό σας!

Τοῦτο ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἦτο ἀληθές. Διότι τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων ὑδρεύονται ἐκ φρεάτων. Διὰ τοῦτο ἠναγκάζετο ἐνίοτε νὰ φέρῃ εἰς τὰ χείλη τὸ ποτήριον καὶ νὰ βρέχῃ μόλις αὐτὰ οὐδὲ σταγόνα καταπίνων. Καὶ στρεφόμενος πρός με ἐψιθύριζε γερμανιστί:

— Τὸ νερόν των εἶνε ἀληθῶς τόσον ὀλίγον πόσιμον, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τοῖς ἀρνηθῇ τὴν χάριν.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐνέδιδεν εἰς τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις των διὰ προσποιήσεως, ὅτι πίνει. Μόνον ἐν Κερατέᾳ, ὅπου παρετέθη ἡμῖν λαμπρὸν γεῦμα, ὑπῆρχον δὲ καὶ πάντα τὰ χρειώδη πρὸς ἀνάπαυσιν μετ' αὐτό, ἐγείρας τὸ κύπελλον καὶ προπιὼν διὰ λόγων καλλιτεχνικῶν ὑπὲρ τοῦ οἰκοδεσπότου ἔπιεν ὀλίγον οἶνον. Οἰονεὶ δὲ δικαιολογούμενος πρός με προσέθηκε χαμηλοφώνως:

— Ἔχουν πραγματικῶς τόσον θαυμάσιον νερὸν ἐδῶ εἰς τὸ χωρίον, ὥστε ἀξίζει νὰ πίῃ κανεὶς καὶ ὀλίγον κρασί, διότι πίνει ἔπειτα ἄφθονον νερὸ καὶ τὸ ἐξουδετερώνει.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἐκείνων εἶνε γνωστά. Ὁ Ραγκαβῆς ἐτιμήθη μόνον ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ συνδυασμοῦ μας λαβὼν τὰς πλειοτέρας ψήφους μεταξὺ πάντων τῶν συνυποψηφίων, πλὴν τοῦ κ. Ράλλη, ἀλλ' ὡς εἰκός, ἀπέτυχεν. Ἐδέχθη μετά τινος φιλοσοφίας τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὅτε μετὰ τὴν ἀποτυχίαν συνηντήθημεν μοι ἐξωμολογήθη, ὅτι ἤλπιζε νὰ λάβῃ πλειοτέρας ἐκλεκτικὰς ψήφους. Δυστυχῶς οἱ ἐκλογεῖς ἐψήφιζον οὐχὶ τὴν ἀτομικὴν ἀξίαν ἀλλὰ τὴν κομματικὴν ἀφοσίωσιν, οὕτω δὲ ὁ Ραγκαβῆς δὲν ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικήν. Ἀπεσύρθη εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μελέτας, ἀπὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρὸν μὲ ἐνθυμεῖτο ἀποστέλλων μοι βραχείας σημειώσεις περὶ διαφόρων ζητημάτων, ἅτινα μοὶ συνίστα νὰ πραγματευθῶ ἐν τῇ *Ἐφημερίδι*. Ὑπῆρξε βεβαίως ὑπέροχος καὶ συμπαθεστάτη προσωπικότης διὰ τὴν Ἑλλάδα, διὰ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὅμως στενώτερον ἀναστραφέντας ἦτο ὁ μᾶλλον εὐάρεστος καὶ πνευματώδης σύντροφος, τῆς συναναστροφῆς τοῦ ὁποίου τὰ ἀπαράμιλλα θέλγητρα ἀφῆκαν ἡμῖν γλυκεῖαν καὶ ἀνεπίληστον μνήμην.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΡΟΥΚΗΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΧΩ

Τὴν Πρωτομαγιὰν ἀπερρόφησε φέτος ἡ πολιτική. Ἡ παραμονή της ἦτο ἐκ τῶν πυρετωδῶν παραμονῶν ἐκλογῆς· πρὸς ἐπίμετρον δὲ καὶ ὁ καιρός,—ὡς τις χαιρετισμὸς τελευταῖος τοῦ τόσον ἠπίου ἀλλὰ καὶ τόσον ἰδιοτρόπου χειμῶνος—ἦτο ψυχρὸς ἀρκετὰ καὶ ὁ ἄνεμος ἔπνεε συσσωρεύων νέφη ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀνυψῶν μέχρις αὐτῶν κάτωθεν ἄλλα νέφη κονιορτοῦ. Δὲν ἐορτάσαμεν τὴν ἑορτὴν τῶν ἀνθέων εἰς τοὺς κήπους. Ἐμείναμεν, οἱ περισσότεροι τοὐλάχιστον ἂν ὄχι οἱ φρονιμώτεροι, προφυλαγμένοι εἰς τὰς οἰκίας, μὲ ὀλίγους ἀντιπροσώπους τοῦ ὡραίου αὐτῶν βασιλείου εἰς στεφάνους ἢ εἰς ἀνθοδέσμας, καὶ ἀνεπλάσσομεν διὰ παλαιοτέρων αἰσθηματικῶν ἀναμνήσεων ὅ,τι ὑπὸ ἄλλας εὐμενεστέρας συνθήκας θὰπελαμβάνομεν—τὴν ἀμβροσίαν νύκτα ἧς καὶ ἡ δρόσος καταπίπτει, νομίζεις, μυροβόλος, τὴν μυστηριώδη πρασιὰν τῶν φυλλωμάτων μέσῳ τῆς ὁποίας τρεμολάμπουν οἱ ἀστέρες, καὶ τὴν πληθὺν τῶν ἀνθῶν, τῶν μεθυσκόντων μὲ τὰ χρώματα καὶ τὰς εὐωδίας . . .

Εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἐρωτικὴ ἡ ἑορτή. Πῶς νὰ τὴν φαντασθῶ μεταξὺ ἀνδρῶν ἀγομένην, ὡς ἄγεται, παρὰ πότον συνήθως καὶ ἄσματα; Τὴν θέλω μὲ ἄλλην μέθην ἐγώ . . . μὲ περιπλανήσεις τρελὰς εἰς τὰς σκιερὰς καὶ ἀνθοβριθεῖς διόδους τοῦ κήπου, μὲ διασταυρώσεις βλεμμάτων εὐγλώττων, μὲ παλμώδεις καὶ σιγηλὰς προσφορὰς ἀνθέων, μὲ χειραψίας καὶ κλοπιμαῖα φιλήματα . . . Δὲν ἑορτάζει Μάϊον, δὲν ἑορτάζει τὸν μῆνα τῶν ἐλπίδων καὶ πόθων, τοῦ σφρίγους καὶ τῆς ἀναγεννήσεως, ὁ μὴ δυνάμενος πλέον ἢ μὴ εὐτυχήσας νὰ τὸν ἑορτάζῃ τοιουτοτρόπως. Παρὰ τὰ ἄνθη τὰ δύοφῦλα προοιωνίζονται καὶ ἑορτάζουσι τὴν ἀγάπην των καὶ τὴν συνένωσίν των, τὴν πρώτην ἀνάγκην τῆς ζωῆς, τὴν πρώτην αὐτῆς εὐτυχίαν. Δὲν θὰ εὕρωσιν ὡραιότερα ἐμβλήματα. Ἔρως εἶνε ὅ,τι βλέπομεν ἐκεῖ καὶ θαυμάζομεν καὶ λατρεύομεν. Ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος τῶν ἀνθέων, τὰ πολύχροα καὶ κομψὰ πέταλα, ἡ συναυλία τῶν ὀσμῶν, ἡ λαμπρότης ἐκείνη καὶ ἡ καλλονή, ἡ δρόσος καὶ ἡ ἀβρότης, δὲν εἶνε ἄσκοπος μόνον πολυτέλεια. Μυστήριον μέγα τελεῖ ἐκεῖ ἡ ζωὴ καὶ ἡ φύσις. Τὰ ἄνθη ἑορτάζουν τοὺς ἔρωτάς των.

Καὶ ἐμείναμεν εἰς τὰς οἰκίας μας μίαν τόσῳ μεγάλην καὶ ποιητικὴν ἑορτήν. Μόνον ὁ ἡμεροδείκτης μας τὴν ὑπενθύμιζε μὲ τὴν ἐπιμονὴν τῆς μελανῆς, τῆς ἀκινήτου μονάδος του, ἀνώτερος αὐτὸς καὶ ἐκλογῶν καὶ καιροῦ. Εἰ δὲ μή, τίποτε ἄλλο. Ἀπερροφημέναι αἱ ἐφημερίδες ὑπὸ τῶν ὀξυτάτων ἐκείνων καὶ πολυστήλων προσωπικῶν διενέξεων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται εὐφήμως ἐκλογικὸς ἀγών, οὔτε χρονικὰ πρωτομαγιάτικα ἐδημοσίευσαν οὔτε ποιήματα. Καὶ τὰ νέφη τοῦ ἀπαισίου κονιορτοῦ συγκαλύπτουσιν ἀνὰ πᾶν λεπτὸν ἐγειρόμενα τὸ φαιὸν καὶ μελαγχολικὸν τοπίον. Καὶ εἶνε ἀραιοὶ οἱ φέροντες ἄνθη καὶ ψάλλοντες καὶ πυκνότεροι οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ οἱ περιφέροντες ἐμβλήματα κομματικὰ καὶ ἀγρίας ἐκπέμποντες ὠργάς. Ἔφιπποι καὶ πεζοὶ περιπολοῦσιν ἀνὰ τὴν πόλιν. Ὅλα σοῦ ὑπενθυμίζουν ὅτι ὁ «ἐκλογικὸς ἀγών» ἐξακολουθεῖ καὶ ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐπίκειται διαδήλωσις, ῥῆξις, αἱματοχυσία, συμφορά . . . Τί παράδοξος ἀλήθεια Πρωτομαγιά!

*

Παράδοξος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὄχι ὀλίγον ἐξάπτουσα τὴν φαντασίαν καὶ θερμαίνουσα τὴν κεφαλὴν τῶν σκεπτικῶν καὶ τῶν ὀνειροπόλων. Φόβοι ταραχῆς ἀγνώστου. Οἱ ἀστοὶ κατάκλειστοι, ὁ λαὸς ἔξω, συλλαλητήρια καὶ διαδηλώσεις, περιπολίαι πολλαί. Αὐτὴ εἶνε ἡ εἰκὼν τῆς 1ης Μαΐου σήμερον εἰς τὰς μᾶλλον πολιτισμένας πόλεις· τοιαύτη θὰ εἶνε ἴσως μίαν ἡμέραν ὁριστικῶς καὶ πκρ' ἡμῖν. Θά μου εἰπῆτε ὅτι ὑστεροῦμεν κατὰ δώδεκα ἡμέρας τοῦ πολιτισμένου Ἡμερολογίου καὶ ὅτι αἱ πρῶται Μαΐου δὲν συμπίπτουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ναί· ἀλλὰ δέν σας συγχαίρω ἂν αὐτὸ εἶνε τὸ μόνον ἐπιχείρημα, δι' οὗ θάποδείξετε ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς οὐδέποτε θὰ ἐγκλιματισθῇ ἐν Ἑλλάδι, ὅτι οὐδέποτε ἄρα θὰ ἴδωμεν ἡμεῖς τὴν 1ην Μαΐου ἡμέραν ἐργατικῶν διαδηλώσεων, ἀναρχικῶν συλλαλητηρίων καὶ ἐμφυλίου ὕστερον σπαραγμοῦ. Εἰξεύρω μολοντοῦτο ὅτι ἔχετε καὶ ἓν δεύτερον ἐπιχείρημα. Ἐδῶ, λέγετε, ὁ ἐργάτης δὲν πάσχει· ἐδῶ οἱ βιομήχανοι δὲν ἐπισωρεύουσι πλοῦτον πολύν. Ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀποθνήσκουσι τῆς πείνης· ποῖος λοιπὸν θὰ εἶνε ὁ ἀνόητος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ ζητήσῃ τοιούτου εὐτυχοῦς κοινωνικοῦ καθεστῶτος τὴν μεταβολήν; Καὶ ὅμως θέλετε καὶ τὴν ἰδικήν μου γνώμην; Θά σας τὴν εἴπω εὐχαρίστως, ἀγαπητοί μου ἀθηναῖοι κοινωνιολόγοι. Ἐγὼ νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ δεύτερόν σας ἐπιχείρημα δὲν εἶνε διόλου σοβαρώτερον τοῦ πρώτου. Μὴ πρὸς βάρος σας. Εἶνε κοινόν, βλέπετε, τὸ πάθημα δι' ὅλους τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ λύωσι ζητήματα κοινωνικῆς ἐπιστήμης μὲ τὴν βοήθειαν μόνον τῆς σοφῆς των κεφαλῆς καὶ ἐν τῇ τύρβῃ τῶν δημοσιογραφικῶν γραφείων. Καὶ δὲν ἔχω ἄδικον νά το λέγω αὐτό, ἀφ' οὗ οὐδέποτε μέχρι τοῦδε, ἐν ᾧ τόση ἐργασία γίνεται σήμερον ἐν Εὐρώπῃ, ἐγράφησαν καὶ δύο μόνον λέξεις ἐν ἐφημερίδι ἑλληνικῇ, ἐλέγχουσαι ἔστω καὶ ἁπλῆν τοῦ ζητήματος γνῶσιν— ἐκτὸς ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Πλάτωνος Δρακούλη.

Οἱ φιλοσοφοῦντες ἐπὶ τοῦ τύπου τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας, μακρὰν τοῦ νά τον εὑρίσκωσι τέλειον ἢ νά τον νομίζωσι διαρκῆ καὶ ἀμετάβλητον, παρατηροῦσι μίαν ἀνισότητα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία οὔτε φυσικόν, οὔτε δίκαιον εἶνε νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ἐκτὸς τῶν ἀχθῶν τῆς ἀρούρης, τῶν μὴ ἐργαζομένων κατ' οὐδένα τρόπον, οἱ μὲν ἐργάζονται διανοητικῶς ὅλως διόλου ἀκαλλιεργήτους ἀφίνοντες τὰς σωματικὰς αὐτῶν δυνάμεις, οἱ δέ, πολυπληθέστεροι αὐτοί, χειρωνακτοῦσι μὲ ἀτροφικὸν ὅλως πνεῦμα καὶ σκοτεινόν. Ἡ τοιαύτη μονομερὴς ἀνάπτυξις ἡ γενικῶς παρατηρουμένη, ἡ ἀνισορροπία ἑπομένως τῶν δυνάμεων, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀναδείξῃ τελείους ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις πρέπει νὰ καλλιεργῶνται παραλλήλως πρὸς τὰς πνευματικάς. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἀδικοῦνται καὶ πάσχει ἡ ἀνθρωπότης, τῆς ὁποίας βραδύνει ἡ ἐξέλιξις· εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη κατεπείγουσα νὰ μεταβληθῇ — ἀφ' οὗ πάντως θὰ μεταβληθῇ—κατὰ τρόπον τοιοῦτον τὸ κοινωνικὸν καθεστώς, ὥστε ἡ ἀδικία νὰ ἐκλείψῃ ὅσῳ εἶνε δυνατὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ ζῶσι τελειότερον καὶ εὐτυχέστερον.

Τῆς πρώτης, τῆς γενικῆς ταύτης ἀρχῆς τοῦ συγχρόνου σοσιαλισμοῦ ἡ ἀλήθεια δὲν εἶνε αὐταπόδεικτος. Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ φιλόσοφοι τὴν συζητοῦσιν, ἢ τὴν ἀντικρούουσι ἢ τὴν ἀναπτύσσουσιν ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκφράσεις καὶ τὰς ἐπόψεις, κατερχόμενοι διὰ ποικίλων ὁδῶν μέχρι τῶν ἐφαρμογῶν καὶ τῶν πρακτικῶν λύσεων· ἀλλὰ χωρὶς νὰ συναντηθῶσιν ἀκόμη ὅλοι ἐπὶ ἄλλου σημείου θετικοῦ καὶ βεβαίου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ μεταβληθοῦν οἱ κοινωνικοὶ ὅροι ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ ὅτι τὸ κεφάλαιον — τὸ αἴτιον τῆς δουλείας τοῦ πράγματος, καταργηθείσης πλέον

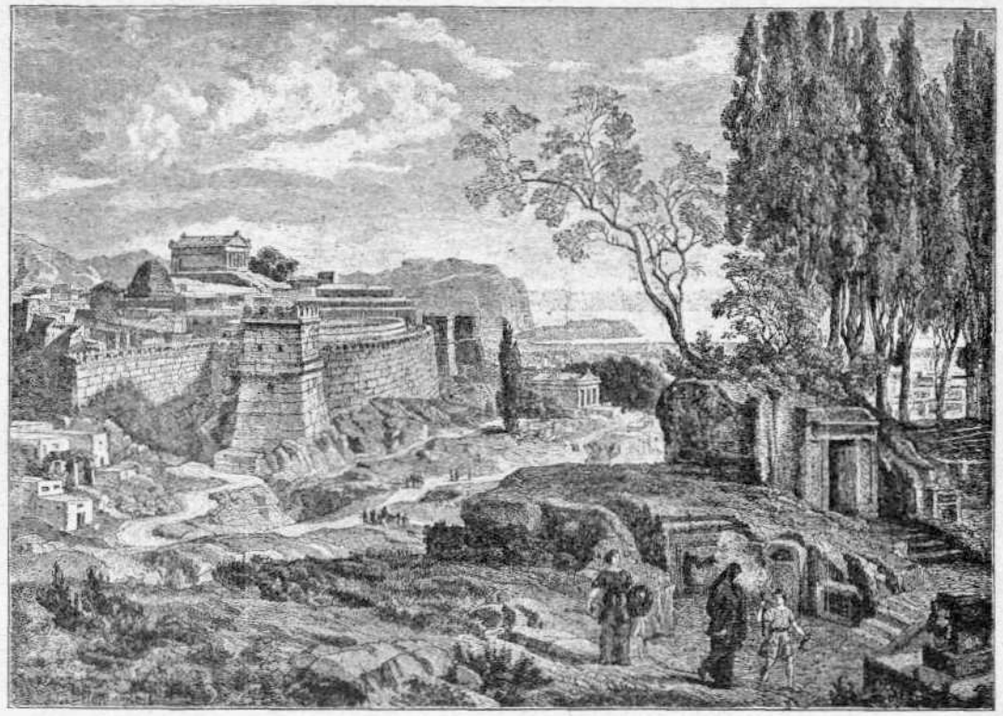

ΑΙ ΜΥΚΗΝΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΤΡΕΙΔΩΝ

τῆς δουλείας τοῦ ἀτόμου — εἶνε ὁ κύριος τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ἐχθρός. Δὲν ἠξεύρομεν βεβαίως ποῖον τῶν διαφόρων τούτων συστημάτων εἶνε ἀληθὲς ἀπολύτως καὶ ὑπὲρ τίνος ὀφείλομεν νἀγωνισθῶμεν. Ἀλλ' ὅ,τι δι' ἡμᾶς εἶνε ἀναμφισβήτητον εἶνε ὅτι ἀπὸ τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ἐπιστημονικοῦ, τοῦ ὅλως θεωρητικοῦ σοσιαλισμοῦ — καὶ αὐτὸς φαίνεται ὅτι παρ' ἡμῖν ἀγνοεῖται ἐντελῶς — μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν ἀγυρτῶν καὶ δημαγωγῶν ἐκμεταλλεύσεώς του, τοῦ σοσιαλισμοῦ τῶν καφενείων καὶ τῶν ὁδῶν, τοῦ ἀπαισίου καὶ βιαίου, τοῦ πεπλανημένου καὶ ἀμαθοῦς, τοῦ μαινομένου ὑπὸ μυρίας μορφάς, ἡ ἀπόστασις εἶνε ἄβυσσος, ἡ ὁποία διὰ νὰ πληρωθῇ θὰ χρειασθῶσιν ἔτη πολλά, αἰὼν ἴσως ὁλόκληρος ἐνεργείας, ἕως οὗ καταλήξῃ εἰς συγκεκριμένην τινὰ μεταβολήν, τῆς ὁποίας μόνον ἡ τάσις ἤρχισε νὰ παρατηρῆται. Σήμερον οἱ κεφαλαιοῦχοι, ἐκ συμφέροντος ἀμέσου ἀτομικοῦ, εἶνε οἱ φυσικοὶ ἐχθροὶ τῆς σοσιαλιστικῆς θεωρίας. Ὁ λαὸς ἀπεναντίας, πρὸ πάντων ὁ πάσχων λαὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων, διάκειται ὁρμεμφύτως ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἐναντίον τῶν κεφαλαιοῦχων· ἐξερεθιζόμενος δὲ καταλλήλως ὑπὸ λόγων, δημοσιευμάτων καὶ παραδειγμάτων, ἐκτρέπεται ὑπὸ μυρία προσχήματα εἰς ἐχθρικὰς κατ' ἐκείνων ἐκδηλώσεις. Ταύτας ἡ Κυβέρνησις, ἡ ἀναγκαίως συντηρητική, προσπαθεῖ δι' ὅλων της τῶν μέσων νὰ καταπνίξῃ. Εἶνε δὲ φυσικὸν ἡ ἀντίδρασις αὕτη νὰ ἐπιφέρῃ ὅλοεν μεγαλειτέραν ὀξύτητα καὶ νὰ ἐπαπειλῆται ἡ τάξις καὶ νὰ κορυφοῦται ὁ φόβος τὴν ἡμέραν τῶν ἐργατικῶν συγκεντρώσεων. Αὐτὴ εἶνε ἡ θέσις τῆς 1ης Μαΐου, τῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς ἑορτῆς. Ὅτι εἰς προσεχὲς μέλλον θὰ εἶνε ἀκόμη κρισιμωτέρα καὶ ὅτι εἰς μέλλον ἀπώτερον θἀνατείλῃ μία 1η Μαΐου ἡμέρα σοβαρῶν γεγονότων, σχετιζομένων πρὸς τὴν μετατροπὴν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, τοῦτο μόνον οἱ ἀμβλύωπες δὲν προβλέπουσι. Δὲν εἴπομεν ὅτι ἡ ἄβυσσος θὰ πληρωθῇ;

*

Ὅταν μία οἱαδήποτε τῶν προταθεισῶν ἢ μὴ λύσεων τοῦ σοσιαλιστικοῦ ζητήματος, ἐφαρμοσθῇ· ὅταν θᾶττον ἢ βράδιον ὑπονομευθῇ τὸ φοβερὸν κράτος τοῦ κεφαλαίου, ὅταν θὰ ἐλαττωθῇ ὁπωσδήποτε ἡ σημερινὴ τῆς κοινωνίας ἀνισότης, ὅταν ἡ ἐργασία, ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ διατροφὴ θὰ εἶνε ὁ κοινὸς κλῆρος παντὸς ἀνθρώπου — ἆρά γε εἶνε φυσικῶς δυνατὸν νὰ μὴ αἰσθανθῇ τὸν ἀντίκτυπον τοιούτου γεγονότος καὶ ἡ Ἑλλὰς κοὶ νὰ μείνῃ εἰς τὸ νῦν καθεστώς, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ κρίνεται ὑπὸ τῶν σημερινῶν της σοφῶν ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τελειότητος; Μίαν τοιαύτην ἀποξένωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἐγὼ τοὐλάχιστον εἶμαι ἀνίκανος νὰ φαντασθῶ. Ὁσάκις δὲ ἀναγινώσκω εἰς τὴν συναυλίαν τοῦ τύπου καὶ ἀκούω ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ὅτι σοσιαλιστικὸν ζήτημα δὲν ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι, κινδυνεύω νὰ πιστεύσω ὅτι οἱ δημοσιολόγοι μας φαντάζονται τὸ πρότυπον αὐτὸ Βασίλειον ἀποτελοῦν τμῆμα ἀνεξάρτητον ὄχι τῆς Εὐρώπης ἀλλὰ καὶ τοῦ πλανήτου ὅλου, δορυφόρον ἴσως διαγράφοντα περὶ αὐτὸν ἀσύμπτωτον τροχιὰν καὶ καταδικασμένον νὰ ζῇ αἰωνίως μ' ἕνα ἀνισοσκελῆ προϋπολογισμόν. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ στοιχειώδους τούτου κοσμογραφικοῦ λάθους, πολὺ φοβοῦμαι μὴ κάμνουν ἄλλο μεγαλήτερον, μὴ φροντίσαντες νὰ μάθουν ἀκόμη τί ἐστι σοσιαλισμός, συγχύζοντες αὐτὸν μὲ πολλὰ ξένα στοιχεῖα ἢ παρεξηγοῦντες, ἀφ' οὗ τὸν περιορίζουν εἰς τὸ ἐργατικὸν ζήτημα — καὶ ἐδῶ οἱ ἐργάται εὐημεροῦν κατὰ τὴν ἀντίληψίν των — ἢ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα — καὶ ἐδῶ κανεὶς δὲν ἀποθνήσκει τῆς πείνης! Ἀλλ' ὄχι! εὐτυχῶς ἢ δυστυχῶς ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε κάτι γενικώτερον, βαθύτερον, ῥιζικώτερον, καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκραγῇ μίαν ἡμέραν ὅπως εἰς πᾶσαν καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας κοινωνίαν. Καὶ δὲν ἠξεύρει μὲν κανεὶς ὑπὸ ποίαν φάσιν, ἂν ὅπως ἤρχισεν ἤδη διὰ δημοσιευμάτων, θὰ καταλήξῃ εἰς συλλαλητήρια καὶ συμπλοκὰς τὴν 1ην Μαΐου ἢ τὴν 19ην Ἀπριλίου, ἢ καὶ εἰς ἐκρήξεις ἀναρχικῆς δυναμίτιδος. Ἀλλ' εἶνε φανερὸν ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα ἀξιοῦσι παρὰ παντὸς ἀνθρώπου ἀνεπτυγμένου καὶ ἔχοντος ἔργον νὰ διαφωτίζῃ τὴν κοινὴν γνώμην, μεγαλειτέραν προσοχὴν καὶ μελέτην, — ἂν καὶ τόση ὀλίγη ἀπαιτεῖται διὰ νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ὅτι οἱ κοινωνικοὶ αὐτοὶ ὅροι τοὺς ὁποίους ζητοῦσιν οἱ ἐν Εὐρώπῃ νὰ τροποποιήσουν ὑφίστανται ἀπαράλλακτοι καὶ ἐδῶ καὶ ὅτι ἡ γενικὴ θεωρία τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὡς διετυπώθη ἐν ἀρχῇ, ἰσχύει ἀμετατρέπτως καὶ δι' ἡμᾶς!

Διὰ τοῦτο τὴν πρώτην αὐτὴν Μαΐου, καθ' ἣν κλεισμένος εἰς τὴν οἰκίαν στενοχωροῦμαι ὅτι δὲν ἐχάρην τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀνθέων, καὶ βλέπω ἀπὸ τοῦ παραθύρου τὸν κονιορτὸν ἀνεγειρόμενον εἰς νέφη ὑπὸ τὸν συρίζοντα ἄνεμον, καὶ ἀκούω τὰς περιπολίας διερχομένας καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἐκρύθμων καιρῶν — δὲν ἔχω ἄδικον νὰ τὴν θεωρῶ ὡς τινα ἀόριστον πρόδρομον ἄλλων ἡμερῶν, καθ' ἃς θὰ βλέπω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ὅ,τι ἀναπαριστῶ ἐκ περιγραφῶν γινόμενον σήμερον ἀλλοῦ καὶ νὰ ὀνειροπολῶ τὸ ὄχι ἴσως εὐχάριστον ἀλλ' ἀναπόφευκτον τοῦτο μέλλον.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΑΔΕΛΦΟΣ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΗ

Ο ΚΕΡΑΤΖΗΣ

Ἐπέστρεφα ἀπὸ τὸ Κισερλῆ 'ς τὴν Λάρισα. Ἦτο Ἰούλιος μῆνας καὶ οἱ χωριάτες ὅλοι ἦσαν σκλαβωμένοι εἰς τὴ δουλειά. Ποιὸς ἀλώνιζε, ποιὸς ἐλύχνιζε, ποιὸς ἔμπαζε τ' ἄχερα εἰς τὸ ντάμι του. Οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ ἐτσάκιζαν καπνό. Ζητῶ ζῶον διὰ νὰ φύγω· ποῦ ζῶον. Κ' ἐκεῖνα ὅλα ἦσαν ἀγγαρεμένα· ἄλλα ἔσερναν τὴ δοκόνα, ἄλλα ἐγύριζαν εἰς τὸ στυγερό, ἄλλα ζευγμένα εἰς τοὺς ἀραμπάδες ἐκουβάλουν δεμάτια. Οὔτε βωδάκι δὲν ἔμενεν ἀργό!

Ὁ πτωχὸς ὁ Μεχμὲτ ἀγᾶς, ὁ δήμαρχος, ἐπήγαινε νὰ σκάσῃ ἀπὸ τὸ κακό του.

— Ἄ, τζάνουμ! ἔλεγε κτυπῶν τὰ χέρια εἰς τὰ μεριά του μὲ ἀπελπισία· νὰ μὴ βρίσκεται οὔτ' ἕνα ἄλοο!..

Ἡ ἀπελπισία του ὅμως αὐτὴ ἦτον ἀφύσικη. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ ἄλλοι ἀγάδες εἶχαν ἄλογα καὶ ἄλογα τῆς καβάλας, ἄτια περήφανα καὶ ἀξετίμωτα, τὰ ὁποῖα βέβαια ποτὲ δὲν ἔβγαζαν ἀπὸ τ' ἀχοῦρι νὰ τὰ φορτώσουν εἴτε νὰ τὰ βάλουν εἰς τ' ἀλῶνι. Δὲν τὰ ἔδιδαν ὅμως καὶ νὰ τὰ καβαλίκῃ ἕνας γκιαούρης μολιαζίμης.

Ἐπὶ τέλους μοῦ ἔστειλεν ὁ Μεχμὲτ ἕνα καλοσελωμένο καὶ καλοχαλινωμένο γαϊδουράκι. Καὶ μοῦ παράγγειλε μὲ τὸν δοῦλον του, νὰ δεχθῶ αὐτὸ διότι δὲν εἶχεν ἐλπίδα νὰ εὑρεθῇ ἄλογο οὔτε σήμερα, οὔτε αὔριο, οὔτε μεθαύριο ἕως τὴν Κυριακή. Καὶ τὴν Κυριακὴ πάλι δύσκολον ἦτο, διότι οἱ χωριάτες θ' ἄφιναν τὰ ζῶα των ν' ἀναπαυθοῦν ἀπὸ τοὺς κόπους ὅλης τῆς ἑβδομάδας.

Ἐγὼ ἐθύμωσα. Τοὺς ἤξερα ἀπὸ πολλὰ ἄλλα τοὺς τούρκους τῆς Θεσσαλίας. Ἂν καὶ πατρίδα καὶ νόμους καὶ ὑπεράσπισιν ἔχουν περισσοτέραν τόρα παρὰ πρὶν κατ' ἀπὸ τὸν Σουλτάνον των ὅμως δὲν τὸ χωνεύουν πᾶν ὅ,τι εἶνε ἑλληνικόν. Κατὰ τὰ 82 εἰς τὰ Ζωρμπαϊκά, εἶχαν ἕτοιμα πολλὰ σφάγια νὰ προϋπαντήσουν εἰς τὰ Τέμπη τὸν Πασᾶν των. Καὶ κατὰ τὰ 86 ἀκόμη, τὰ δημαρχικὰ καταστήματα τῶν δήμων Νέσσωνος καὶ Γόννων ἦσαν γεμάτα ἀπὸ ὅπλα Γκρᾶ, τὰ ὁποῖα θ' ἅρπαζαν οἱ φανατικοὶ ἀγάδες, εὐθὺς ἅμα ἄνοιγε τὸ ντουφέκι εἰς τὰ σύνορα. Ἀφοῦ ὅμως δὲν ἠμποροῦν νὰ κάμουν τίποτε σπουδαῖον περιορίζονται νὰ ἐξευτελίζουν, ὅταν τοὺς εἶνε εὔκολον, κάθε ἐθνικόν μας γόητρον. Καὶ τόρα βέβαια, μὲ τὸ πονηρὸ μυαλό τους, ἠθέλησαν νὰ ἐξευτελίσουν καὶ ἐμὲ καὶ τὸ ἀξίωμά μου· πρὸ παντὸς τὸ ἀξίωμα μου. Εὔμορφο πρᾶγμα δὲν εἶνε νὰ βλέπῃς ἕνα καπετάνον ποῦ ἀστράφτουν τὰ γαλόνια του εἰς τὸ κεφαλι καὶ βροντοκοπᾶ τὸ σπαθί του εἰς τὸ πλευρό, νὰ περνᾶ ἡμέρα μεσημέρι ἀπὸ τὸν κόσμο μέσα ἐπάνω εἰς ἕνα γαϊδουράκι. Ὁ Σάντσος Πάνσας θὰ ἦτο πολὺ σεβαστότερος.

— Ποῦ εἶνε ὁ Μεχμὲτ ἀγᾶς; ἐρώτησα τὸν δοῦλον.

— Ἔφυγε... πάει 'ςτὸ κουτσούκ Κισερλί.

Καὶ ἀμέσως ἄρχισε νὰ μοῦ παινεύῃ τὸ γομάρι ὅτι τρέχει γρήγορα, ὅτι εἶνε ἥσυχο κ' ἔχει καλὴ περπατησιὰ καὶ ὅτι θὰ πάγω χωρὶς νὰ ταραχθῶ ἕως τὴν Λάρισα. Ἐγὼ τὸν ἄκουγα καὶ καθὼς μ' ἔβλεπε μὲ τὰ μικρὰ πονηρὰ μάτια του καὶ ἄνοιγε τὰ πλατειὰ χείλη του μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἔχαιρε καὶ αὐτὸς διὰ τὸ ρεζιλίκι μου καὶ δύο τρεῖς φορὲς μοῦ ἦλθε νὰ ξεσπάσω εἰς τὸ πρόσωπόν του τὸν θυμόν μου. Ἀλλὰ καὶ τί δὲν κάμνει ἡ ἀνάγκη; Ἐχρεώστουν νὰ ἤμαι εἰς Λάρισα χωρὶς ἄλλο τὴν νύκτα ἐκείνη καὶ μὲ τὰ ξημερώματα νὰ εὑρεθῶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου. Ἀπεφάσισα νὰ ρίξω τὸ κεφάλι καὶ νὰ δεχθῶ τὸ ἄδωρο δῶρον τοῦ Μεχμέτ.

*

Ἐκόντευεν εἰς τὸ βασίλεμά του ὁ ἥλιος ὅταν ἔφθασα εἰς τὸ Γεντίκι. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆρα τὸν κατήφορον ἕως τὴ βρύσι κ' ἔπιασα ἴσα τὸν δρόμο τῆς Λάρισας.

Ἀλλ' αὐτὸς ἦτον ὁ δρόμος; Ξέρω κ' ἐγώ. Ὁ ξένος στρατολάτης εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας μοιάζει μὲ τὸν πρωτοτάξειδο ναύτη 'ς τὴ θάλασσα. Εἰς κάθε βῆμα συναπαντιέται καὶ μ' ἕνα δρόμο· ἕνας ἔρχεται ἄλλος πάει. Τὰ χωριὰ τὸν τριγυρίζουν. Καὶ ὅλα παρόμοια: μὲ τὰ χαμηλὰ σπίτια καὶ τὰ ψηλὰ τζαμιά· τὲς θημωνιὲς καὶ τ' ἀλώνια εἰς τὴν ἄκρη, τὸ κονάκι τοῦ ἀφέντη 'ς τὴ μέση. Ὅλα δ' ἔχουν τὴν ἴδια μωρὴ φυσιογνωμία· μὲ τὴν αὐτὴ γλῶσσα σοῦ κρένουν.

Ἐστάθην λίγο νὰ συλλογισθῶ. Ἀλλὰ καὶ τί νὰ συλλογισθῶ; Τίποτε ἄλλο βέβαια, παρὰ τὴν ἀφιλοτιμία τοῦ δημάρχου ὁ ὁποῖος δὲν ἀρκεῖ ὅτι μ' ἔβαλε 'ς τὸ γάϊδαρο καβάλα, ἀλλὰ καὶ μ' ἄφηκε καταμόναχο, δίχως ὁδηγό. Θὰ μοῦ πῆτε: Μὰ ἡ Λάρισα εἶνε μεγάλη· ἅμα τὴν ἰδῇς μιὰ δὲν τὴ χάνεις. Ναί, μὰ πῶς θὰ τὴν ἰδῇς; ποῦ θὰ εὕρῃς τὸ ψήλωμα ν' ἀνεβῇς ν' ἀγναντέψῃς; Ἐκατέβηκες εἰς τὴν πεδιάδα, εἶσαι θαμμένος. Πηγαίνεις πηγαίνεις καὶ ὅλο τὰ ἴδια ἔχεις γύρω σου. Ὅλη εἶνε ἕνα ἴσωμα, ὡσὰν νὰ πέρασαν τὴ σβάρνα ἐπάνω της.

Τὸ τυχερὸ ὅτι ἐκατέβαιναν δύο κερατζίδες μὲ τ' ἄλογά τους φορτωμένα σιτάρι ἀπὸ τὸ Τάϊβασι.

— Γειά σας.

— Γειά σου.

— Γιὰ τὴ Λάρσα, ρὲ παιδιά;

— Γιὰ τὴ Λάρσα.

— Ναρθῶ κ' ἐγὼ μαζῆ.

— Νὰ 'ρθῇς καπ'τάνε.

Ἔγεινεν ἡ συντροφιά. Τ' ἄλογα ἐβάδιζαν ἐμπρὸς μὲ ἀργὸ ἀλλὰ τακτικὸ περπάτημα· εἰς τὸ πλευρὸ ἀκολούθουν οἱ κερατζίδες με τὰ μακρυὰ καμτσίκια τους καὶ πίσω ἐγὼ εἰς τὸ γομάρι καβάλα.

Οἱ σύντροφοί μου ἦσαν ἕνας νέος, ἕως εἰκοσιδύο χρόνων παλληκάρι κ' ἕνας γέροντας. Τοῦ πρώτου τὸ ἐξωτερικὸν δὲν μοῦ ἔλεγε τίποτα· τοῦ γέροντα ὅμως ἔλεγε καὶ πολλὰ μάλιστα. Ἦτο ψηλὸς καὶ λιγνὸς μὲ τὴ γαλάζια φορεσιά τουξεθωριασμένη καὶ χιλιοτρυπημένη, μὲ τὸ μικρὸ λιγδωμένο φέσι ἐπάνω εἰς τὰ μακρυά του μαλλιά. Ἀπὸ τὸ πρόσωπό του, μαῦρο καταζαρωμένο, ξερὸ μὲ τὴ φωτιὰ τῆς πείνας εἰς τὰ μάτια καὶ τὴ φαρμακίλα εἰς τὰ ψημένα χείλη, ἐφανέρωνεν ἀμέσως ὅτι ἦτον ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πεδινῶν χωριῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν οὔτε 'ς τὸν ἥλιο μοῖρα.

— Πῶς σὲ λένε, μπαμπᾶ; τὸν ἐρώτησα, κεντίσας τὸ γομάρι κοντά του.

— Ἀγγελῆ Πρίμα.

— Καὶ ποῦθεν εἶσε;

Ἐγέλασε. Δηλαδὴ ἐγέλασεν ὄχι τρανῶς, μὲ τὴν καρδιά του, ὅπως γελοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἄνοιξε μόνον μ' ἔκφρασιν κακομοιριᾶς τὸ στόμα, ὅπως τὰ ζῶα ὅταν ἀναχαράζονται.

— Ποῦθεν ἤμαι! τρέχα γύρευε· ποῦ ξέρω κ' ἐγὼ ποῦθεν εἶμαι;

Σὰν καπετάνος ἐπείσμωσα· ὑποψιάσθην ὅτι ἤθελε νὰ παιζογελάσῃ μαζί μου.

— Τὸ χωριό σου μωρέ, ρωτάω· ἐφώναξα ἄγρια.

Ἔστρεψε καὶ αὐτὸς καὶ μοῦ ἀπάντησε ἀκόμη περισσότερο θυμωμένος, μ' ἔκφρασιν παλαβοῦ ἐνοχλουμένου, ὡς νὰ ἐπείσμωνε φοβερὰ διότι δὲν τὸν ἐννόησα.

— Μὰ κ' ἔχουμε πατρίδα ἐρεῖς; Εἶπες καραγκούνη, πὲς ἕνα φύλλο ποῦ γυρίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ σ' ὅλον τὸ κάμπο, ὅπου τὸ φέρνει τὸ φύσημα!...

*

Ἐδιαβαίναμεν ἐμπρὸς τοῦ Καραλὰρ καὶ ὁ καραγκούνης ἐκαρφώθη ἔξαφνα εἰς τὸν τόπον του, ἀγναντεύων μὲ δίψα τ' ἀλώνια τοῦ χωριοῦ. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἦσαν ἔξω. Οἱ ἄνδρες ἐλίχνιζαν ἐδῶ· τ' ἄλογα ἀλώνιζαν ἐκεῖ· οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ παρέκει, καθισμένοι εἰς τὴ δοκάνα ἔφερναν γύρα ἐπάνω εἰς τὰ δεμάτια καὶ κατάμπροστα, θεάτες ἐψήλωναν οἱ θημωνιές. Τῶν ἀλόγων τὰ χλιμιντρίσματα, τῶν παιδιῶν οἱ φωνὲς καὶ τὰ γέλοια, τὰ λόγια τῶν καραγκούνιδων, εὐτυχισμένων διὰ τὴν πλουσίαν ἐσοδειά, κανενὸς γομαριοῦ γκάρισμα, ὁ βαθὺς βόγγος τοῦ βωδιοῦ, τὸ τρίξιμο τοῦ καλαμωτοῦ ποῦ ἔφερνε τ' ἄχερα εἰς τὸ ντάμι, τὸ καθάριο σιτάρι ποῦ ἔπεφτε μέσ' ἀπὸ τὴ σκόνι σὰν σπειριὰ χρυσάφι κ' ἐχύνετο γύρω, ἔδιναν ὄψι χαρᾶς εἰς τ' ἀλώνια ἐκεῖνα. Καθένας θὰ ἔλεγε πῶς ἐρριχναν τ' ἀλέσματα κανενὸς γάμου κ' ἐγλέντουν οἱ καλεσμένοι· ὄχι πῶς ἐπήγαινε γόνα ἡ δουλειὰ κ' ἔτρεχεν ὁ ἵδρωτας αὐλάκι.

— Κερατένια χρόνια! ἐφώναξε τρανῶς ὁ καραγκούνης, δίδων μιὰ εἰς τὸ φέσι του πίσω, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ μέτωπό του.

Ἔπειτα ἐγύρισε καὶ μὲ εἶδε κατάμματα.

— Ζηλεύω· μοῦ εἶπε παραπονεμένος.

— Γιατί;

— Ἔτσι γλεντοῦσα κ' ἐγὼ μιὰ φορὰ 'ς τ' ἀλώνια. Δὲν σοῦ λέω, τραβᾶν κ' οἱ τσιφτσίδες τὸν ἀμάραντο· θὰ φτύσουν τὸ αἷμά τους ὅλον τὸ χρόνο. Μὰ σὰν ἔρθῃ καλὴ σωδιὰ καὶ πέσῃ 'ς τ' ἀλώνι τὸ σιτάρι, ὦχ κι' ἀμὰν ἀμάν· οὔτε βασιλιᾶς δὲν τοὺς φτάνει!

— Σὰν εἶν' ἔτσι γιατὶ δὲν πᾶς τσιφτσής;

— Ἤμουνα.

— Καὶ γιατὶ τ' ἄφησες;

Ντί!... ἐβόγγιξεν ἄγρια ὁ καραγκούνης. Καὶ ἀντὶ νὰ μ' ἀπαντήσῃ ἔτρεξε καὶ ἄρχισε μ' ἄγριες καμτσικὲς τ' ἄλογά του.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι τὰ ζῶα ἐπήγαιναν καλὰ τὸ δρόμο τους καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ τὰ δείρῃ ὁ χωριάτης· φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἐρώτησίς μου τοῦ ἔφερε πικρὴ ἐνθύμισι κ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε ποῦ νὰ ξεσπάσῃ τὸν θυμόν του, τὸν ἔριξεν εἰς τ' ἄμοιρα τὰ ζῶα.

*

Ἄρχισε νὰ νυκτώνῃ. Τ' ἀστέρια ἕν' ἀπ' τἄλλο ἐφανερώθησαν 'ς τὸ ζαφειρένιο οὐρανό. Ὁ Ὄλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἀγνάντια μας τὰ Χάσιὰ καὶ τ' Ἄγραφα ἐπυργόνοντο γύρω, μαῦρο καὶ θεώρατο τεῖχος. Ἔπειτ' ἀπ' ὀλίγο μᾶς ἐπλάκωσε τέλεια τὸ σκοτάδι· δὲν ἐβλέπαμεν ἐμπρὸς παρὰ ὡς ἕνα ντουφέκι τόπο τὸν δρόμο, ποῦ ἄσπριζε κ' ἔπειτα ἔσβυνε καὶ αὐτός.

Ὁ Λυμπίσος κατέβαινε κρύος ἀπὸ τὲς θεῖες κορυφὲς κ' ἐσήκωνε τὴ λαύρα π' ἄφησεν ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας εἰς τὴν ψημένη γῆ κ' ἐδρόσιζε τ' ἀγκουσεμένα ζῶα καὶ τὰ κατακαϋμένα μέτωπά μας. Βαθειὰ σιγὴ ἐβασίλευε περίγυρα ὡς νὰ ἦτο ἀκατοίκητος τέλεια ἡ πεδιάς. Μονάχα τὸ σκούξιμο καὶ τὸ βαρὺ φτερούγισμα τῶν πελαργῶν ἐπάνω εἰς τοὺς πύργους καὶ τὰ τζαμιὰ μᾶς ἐφανέρωναν ὅτι ἐδιαβαίναμε ἐμπρὸς ἀπὸ χωριό. Πέρα ἀπὸ τὸ Κζακλὰρ ἤρχετο ἡ παραπονετικὴ φωνὴ τοῦ γκιώνη. Κ' ἦρθε στιγμὴ ποῦ βαρέθηκα ἀλήθεια τὴ ζωή μου!...

— Ἀμ ποῦ λές, ἔκαμα κ' ἐγὼ τσιφτσής· μ' εἶπεν ἐξάφνα ὁ γέροντας, ἐλθὼν κοντά μου. Μὰ σ' ἀφίνει, μαθές, ὁ θεὸς νὰ πᾶς μπροστά;

— Γιατί;

— Γιατί ἔτσι· νὰ γιατί. Τί τὰ ἤθελεν ὁ θεὸς τὰ γκαβοπόντικα καὶ τά στελνε 'ς τὴ γῆ· δὲ μοῦ λές; Καλὰ τ' ἄλλα, μὰ τὰ γκαβοπόντικα;

— Ποιὰ γκαβοπόντικα; ἐρώτησα ἐγὼ μὲ ἀπορία.

— Ἄϊ-χού!... Δὲν εἶσαι ντόπιος, λέω; ἐρώτησε μὲ θυμόν.

— Ὄχι.

— Ἀμ' γιαυτό. Δὲν ξέρεις λοιπὸν ἐσὺ τὰ κακὰ πῶχουμ' ἐμεῖς οἱ καμπίσοι! Εἶναι, λέει, πλούσιος ὁ κάμπος. Πλούσιος εἶνε, μὰ ποιὸς τὰ χαίρεται τὰ πλούτη του; Ἄκ'σε καὶ λόγιαξε. Πρῶτος θεὸς σ' ἐμᾶς εἶν' ὁ ἀφέντης· δεύτερος εἶν' ὁ μπᾶς χαβελές, ὁ μπιστεμένος τ' ἀφεντὸς σ' ὅλα, 'ς τὸ δώση καὶ 'ς τὸ πάρη. Ἔπειτα ἔρχεται ὁ σούμπασης, ποῦ στέκεται ὁλοχρονικὶς ἀπάν' ἀπὸ τὸ κεφάλι σου καὶ δὲν 'μπορεῖς οὔτε νὰ βήξης. Βάλε ἔπειτα τοὺς χαβελέδες, βάλε καὶ τὰ ζᾶ. Μ' ἀκόμη βάλε τὰ ὄρνια ποῦ κλέφτουν μὲ τὴ μύτη τους τὸ σπόρο πρὶν ἀκόμη καλοκάτση 'ς τὴ γῆ καὶ τ's ἀκρίδες ποῦ τ' ἀφίνουν θερισμένο κι' ἀθέριστο. Τώρα θὰ σοῦ λεγα νὰ βάλης τὸν τσιφτσὴ ἂν δὲν εἴχαμε τὰ γκαβοπόντικα, ποῦ καλλίτερους θεριστάδες καὶ καλλίτερους τσιφτσίδες δὲν εἶδα ποτές μου! Ἴδια θερίζουν, ἴδια τὰ βάζουν 'ς τὸ ντάμι τους. Καὶ τί ντάμια! βαθειὰ λαγούμια ποῦ δὲν φοβάντε τὸ διαβολότερο κλέφτη νὰ τὰ 'βρῆ.

— Κ' ἔρχουνται κάθε χρόνο; τὸν ἐρώτησα.

— Ἀμ ἂν ἔρχουνταν κάθε χρόνο θὰ βλεπες ζωντανοὺς ἀνθρώπους 'ςτὴ Θεσσαλία; Μιὰ φορὰ ἦρθαν 'ςτὴ ζῆσι μου καὶ νά, ἀπὸ τσιφτσὴ κερατζῆ μ' ἔκαμαν. Μωρὲ χρόνια κ' ἐκεῖνα! ἀνατριχίλα μὲ πιάνει σὰν τὰ θυμάμε. Ἤμουνα τσιφτσὴς 'ςτὸ Τατάρι, 'ς τοῦ Ὀσμὰν ἀγᾶ τὸ χωριό. Ἄπονος ἦταν ὁ ἀγᾶς μὰ ἦταν πλούσιο τὸ χῶμα του. Καὶ 'ςτὴ χειρότερη χρονιὰ 'ς ἐμᾶς τὸ ἕνα δέκα θὰ 'δινε. Μὰ ἔρχεται, ἐφέντη μ' τὸ 63. Νὰ τὴ μιὰ φορὰ τὸ λιοπύρι μέσ' 'ς τοῦ μαγιοῦ τὴς δροσοῦλες· στρωσίδι χάμου τὰ σπαρτά. Νὰ τὴν ἄλλη τὰ ὄρνια, σύγνεφο 'ςτὸν οὐρανό· 'μπρὸς πήγαινε ἡ σπορά, 'πίσω κεῖνα τ' ἄθεα· σπόρο ἔρριχνες καὶ σπόρο δὲν εὕρεσκες· ἀπὸ τὰ ἴδια σου τὰ χέρια τὸν ἅρπαζαν! Νὰ ἔπειτα οἱ ἀκρίδες, μᾶς τέλεψαν. Τρία χρόνια πέρασαν κ' εἴπαμε τὸ ψωμὶ ψωμάκι. Ὁ ἀγᾶς μᾶς ἔδιν' ἄχερο, ὁ ἀγᾶς σιτάρι. Τί σιτάρι; τὴν ἶρα μᾶς ἔδινε γιὰ σιτάρι!...

— Καὶ τὴν τρώγατε;

— Τί νὰ κάνουμε; Γι' ἀρρώστια ρωτᾶς; Τὸ αἷμα πήγαινε ποτάμι. Θέρος ἔπεσε 'ς τσ' ἀνθρώπους καὶ 'ςτὰ ζᾶ! Μοῦ θέρισε κ' ἐμένα δυὸ παιδιά. Μὰ ποιὸς λογιάζει τὰ παιδιά;... Τὰ ζᾶ μας κλαίγαμε ποῦ ἦταν ἡ μοναχὴ κυβέρνια μας. Ἂν ἔχεις ζᾶ καὶ παιδιὰ ἔχεις· μὰ σὰν χάσης τὰ ζᾶ ἔχασες καὶ τὰ παιδιά σου. Τί θὰ τοὺς δώσης νὰ φᾶνε;

Ὡς τόσο ἦρθε τὸ 66 κι' ἀνασάναμε· ἡ χρονιὰ καλή, ὁ ἀπρίλης ὁλόδροσος· τὰ χωράφια μεστωμένα: Χαρὰ Θεοῦ! Κάτι ἀκρίδες φανίστηκαν 'ς τὸ Νεμπεγλὲρ μὰ νά σου καὶ τ' ἀγιοπούλια πλάκωσαν ἀπὸ πίσω. Ξέρεις γιὰ μᾶς τ' ἀγιοπούλια εἶνε καλλίτερα κι' ἀπ' τῆς καλόγρηας τὸ ζωνάρι. Οἱ ἀκρίδες χάνονται μὲ μιᾶς κ' ἡ καλὴ χρονιὰ εἶνε σιγούρη. Μὰ 'ς τὴν ἀρχὴ τοῦ Μαγιοῦ κάτι ἄρχισε νὰ ψιψιλίζεται. Μωρέ, 'μίλα καλά· γκαβοπόντικα 'ς τὸ Βελεστῖνο! Δὲ γένεται, δὲν μπορεῖ νὰ γένη αὐτό! Ὁ Θεὸς δὲ θὰ γένη ἄθεος· ἀδύνατο! Κανείς μας δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀκούση. Ὅπου τῶλεγε σκωτοτὸς ἐπήγαινε.

Ἄχ! τὰ μαῦρα σκιαέτια ἀλήθεψαν σὲ λίγο. Ὁ ἀφέντης ἔρχεται τρεχάτος ἀπ' τὴ Λάρσα. — Φανίστηκε τίποτα 'ςτὸ τσιφλίκι; — Ὄχι, ἀκόμη. — Μὰ 'ς τὸ Βελεστῖνο, 'ςτὸ Κισιρλῆ, 'ς τὸ Δερελῆ, 'ς τὸν Τούρναβο ἐθέριζε ἄπονα τὸ ποντίκι. Περίγυρα μᾶς ἔζωνε τὸ κακό! Τί νὰ κάνουμε; Τὰ στάχυα ἦσαν μεστωμένα κ' εἴπαμε νὰ τὰ βαρέσουμε χλωροθέρι. Μὰ τί τῶφελος; ἅμα θεριστεῖ ἄψητο τὸ σιτάρι γένεται δαυλίτης, στωχτώνει καὶ πάει ςτ' ἀνάθεμα! Τ' ἀφήσαμε γιὰ λίγες 'μέρες. Μπορεῖ νὰ μᾶς λυπηθῆ ὁ θεός, εἴπαμε. Τ' ἄλλα τσιφλίκια, τὲς ἄλλες χρονιὲς κάτι ἄφιναν κάτι ἔπερναν· ἐμεῖς δὲ σηκώναμε τίποτα. Ἦταν λοιπὸν δίκηο νὰ μᾶς ἀφήκη κ' ἐμᾶς ἀνέγγιακτους ἐφέτος.

— Βέβαια· εἶπα ἐγώ.

— Μὰ ποῦ σ' ἀκούη ὁ θεὸς δίκηο ξεδίκηο. Σὲ πέντε ἡμέρες νά σου τα. Ἀφοῦ ἔφαγαν καὶ τὴς μουριὲς τοῦ Καζακλάρ, ἐρρίχθηκαν λιμασμένα ἀπάνου μας. Ἀπ' τὴν πρώτη θωριά τους ἐξυλιάσαμε ὅλοι σὰν νὰ βλέπαμε τὸ Σατανᾶ μπροστά μας. — Νὰ θερίσουμε· λέει ὁ ἀγᾶς· νὰ τὸ κόψωμε ὅπως ὅπως· κάτι νὰ σώσουμε. Τὰ στάχυα ἦσαν στριμμένα κι' ἄστριφτα ἀκόμη· μὰ τί νὰ γένη; Μαζωνεμάστε ὅλοι, τσιφτίδες καὶ κουλουξίδες καὶ χαβελέδες ἀκόμη καὶ παιδιὰ καὶ γυναῖκες. Τροχοῦμε ἀπὸ βραδὺς τὲς κοσιὲς καὶ ξημερονομάστε 'ςτὰ χωράφια. Μὰ τί ἦταν ἐκεῖνο, θέ μου καὶ Κύριέ μου! Ἐμείναμε μὲ τὴς κοσιὲς 'ς τὰ χέρια, ἄφων' ἄλλοι. Ὅλα τὰ χωράφια μας περίγυρα ξεντυμένα· οὔτε στάχυ, οὔτε ἄχερο, οὔτε χνοῦδι πουθενά! Μονάχα οἱ ρίζες ἔμεναν ὀρθὲς σὰν νἄχε γένει ἀγριόχειρο τὸ κακὸ κ' ἐρχότουν μανιωμένο ἀπάνου μας. Μὲ μιᾶς ἐπέσαν οἱ κοσιὲς ἀπὸ τὰ χέρια μας καὶ ὅλοι, ἀπὸ τὸν μικρότερο ὡς τὸν μεγαλείτερο κι' ὁ ἀγᾶς μαζὶ ἐπέσαμε γονατιστοὶ 'ςτὸ χῶμα καὶ ἀρχίσαμε τὰ στηθοκοπήματα!...

Καὶ ἔλεγε μὲ τόσο παράπονο τὰ ὑστερνά του λόγια ὁ γέροντας! Τόσο χρῶμα πίκρας καὶ ἀπελπισίας τους ἔδινε ὡσὰν νὰ εἶχεν ἐμπρός του τὴν καταστροφὴν ἐκείνη, ποῦ μοῦ λάβωσε τὴν καρδιά.

— Μὰ τόσο πολύ! γιὰ μιὰ νύχτα τὰ ἔκοψαν! εἶπα μὲ ἀπορία μεγαλείτερη.

— Τόσο πολύ! ἀπίστευτο σοῦ φαίνεται, ἔ; εἶπε μὲ τραχύτητα. Δὲν ἄκ'σες, λέω, τ' ἔκαμαν τοῦ Ἀβδοὺλ Κερὶμ πασᾶ;

— Ὄχι.

Οὔμ!... ἔκαμε βαθειά. Καὶ μέσα εἰς τὸ πικρὸ πρόσωπό του διέκρινα ἕνα γέλοιο παράξενο, τὸ ὁποῖον πρώτη φορὰ ἐγὼ ἀπάντησα εἰς καραγκούνη.

— Ἦταν, ποῦ λές, τὰ Κρητικὰ τότες. Ἦταν ἀτός του πασᾶς ς' τὸ Μουλαλίκι κ' εἶχε πολλοὺς νιζάμιδες νὰ πάη 'ς τὴν Κρήτη. Βγαίνει μιὰ μέρα ἀπ' τὴ χώρα νὰ κάμη γυμνάσια 'ς τὸν κάμπο κ' ἔμεινε τὴ νύχτα ὄξου. Μὰ βγαίνουνε ποῦ λές, ἐφέντη μ' οἱ ποντικοὶ καὶ ρίχνοντε λυμασμένοι 'ς τ' ἀσκέρι ποῦ σηκώθηκ' ὅλο 'ς τὸ πόδι, κ' ὁλονυχτὶς ἐμπῆκε τρεχᾶτο 'ς τὴ Λάρσα.

Ἐγὼ ἐγέλασα διὰ τὴν ἄτακτον αὐτὴ φυγὴ ἑνὸς στρατεύματος ἐμπρὸς τῶν ποντικῶν.

— Μὴ γελᾶς· μ' ἔκοψεν ὁ καραγκούνης μὲ πίκρα· ὁ Ἀβδοὺλ Κερὶμ ἦταν ἅγιος ἄνθρωπος!

— Καλά, μὰ δὲν ἐκάνατε τίποτα γι' αὐτοὺς τοὺς ποντικούς; ἐρώτησα νὰ τὸν φέρω πάλιν εἰς τὴν κουβέντα.

— Νὰ κάνουμε· καὶ τί νὰ κάνουμε; θεοποντή, σοῦ λέω, ἀκοῦς; θεοποντή! εἶπε κυττάζων με ἄγρια. Νὰ τὰ σκοτώσουμε; ποῦ νὰ τὰ βροῦμε; Μηγὰρ φαίνεται κανένα τὴν ἡμέρα. Παγένεις ὄξου καὶ τὰ βλέπεις ὅλα καλά. Μὰ σὰν πάρη νὰ βραδιάζη κάθε σβῶλος ποντίκι γένεται· ἡ γῆ τ' ἀναβράζει ἀπὸ τὰ σωθηκά της!

— Ἔ, δὲν ξεχωριάζετε τὴ γῆ, νὰ τὰ βρῆτε τὴν ἡμέρα; εἶπα ἐγώ.

— Οὔφ!... ἔκαμε στενοχωρημένος· μὴ μὲ σκᾶς καπτάνε, νὰ ζήσης. Λογιάζεις πῶς ἐκεῖ κάθουνται καὶ σὲ προσμένουν; Ὅλ' ἡ γῆς ἀπὸ κάτου εἶνε κούφια. Βγαίνει βράδυ 'ς τὸ Γκερλὶ καὶ τὴν αὐγὴ διάνκε 'ς τὸν Τούρναβο μ' ὅλα τὰ στάχυα τοῦ χωραφιοῦ. Ὁ σατανᾶς νὰ ἦταν δὲ χανότουν ἔτσι!...

— Καὶ εἶνε πολὺ μεγάλα; ἐρώτησα ἀπὸ ἀπορίας εἰς ἀπορίαν.

— Μπᾶ· τόσα δά, μιὰ μποῦκα· ἡ οὐρίτσα τους μικρὴ ποῦ δὲν ξεχωρίζει μήτε· τὸ κεφάλι τους πλατύ, σὰν νὰ τὸ πάτησε κανεὶς διαβάτης κ' ἀπόμειν' ἔτσι· ἔχουν σταχτιὰ τὴ βαχοκοκκαλιὰ ἄσπρα τὰ στήθια. Νά, ποῦ στὰ παράστησα νὰ τὰ γνωρίζεις κι' ὅλα. Μὰ σῶχουν κάτι δόντια, ἐφέντη μ' π' οὔτε νεροπρίονο δὲν τὰ φτάνει!...

— Ὥστε ἔτσι, ἐσταυρώσατε τὰ χέρια καὶ τὰ βλέπατε· εἶπα κάπως μὲ πεζογέλασμα.

— Θεϊκὸ ἦταν, τί νὰ κάνουμε; Καὶ λιτανίες ἐκάναμε καὶ τ' ἅγια λείψανα φέραμε ἀπὸ τὸ μ-ναστῆρι τῆς Πέτρας· μὰ τίποτε δὲν ἔγινε. Μόν' ἦρθε νὰ μάθουμε πῶς οἱ Τοῦρκοι γροικιῶνται καλλίτερ' ἀπὸ μᾶς τοὺς Χριστιανούς.

— Γιατί;

— Βέβαια· κουβεντιασάνε οἱ μπέηδες 'ςτὴ Λάρσα κ' ἐμάζεψαν δεκαπέντε χιλιάδες γρόσα καὶ στέλνουν δύο Τούρκους 'ς τὴν Ἀνατολὴ μέσα. Δὲν ξέρω, 'ς τὸ Μπαγδάτι, 'ς τὴ Μέκκα, ποῦ τοὺς ἔστειλαν δὲ θυμᾶμαι. Πάνε ποῦ λές, ἀτοί τους καὶ σὲ δεκαπέντε 'μέρες γυρίζουν μ' ἕνα νερὸ θαματουργό. Μωρὲ τί ἔγεινε σὰν ἔφτασε τὸ ἅγιο νερὸ 'ς τὸ Βῶλο! Ἐπήγαμε ὅλος ὁ ντουνιᾶς, Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί. Τί νὰ κάνουμε; Ὁ πνιμένος ἀπ' τὰ μαλλιά του πιάνεται. Νὰ σωθοῦμε ἠθελάμε, νὰ μὴ χαθοῦμε ἀπ' τὴν πεῖνα κ' ἐκάναμε μετάνοια τοῦ Σατανᾶ!... Τὸ πέρνει ποῦ λὲς ὁ Κουρᾶ ἐφέντης τὸ ἅγιο νερὸ μὲ τρομάρα· ἀπόκοντα οἱ μπέηδες κ' ἡ ἀρχοντιὰ πεζοὶ καὶ πίσω ὁ χοντρὸς λαὸς μὲ κλαύματα καὶ δαρμοὺς. Φθάνουμε ἔτσι 'ς τὸ Γκερλί· καθουμάστε λίγο κ' ἔπειτα ἴσα 'ς τὴ Λάρσα. Τὸ φέραμε, ἐφέντη μ' καὶ τὸ πιθώσαμε 'ς τὸ Χασὰν Μπέη Τζαμί. Ἔ, θὰ πιστέψης ἕνα πρᾶμα; Σὲ δύο 'μέρες οὔτ' ἕνα ποντίκι δὲν ἔμεινε σ' ὅλο τὸν κάμπο!...

— Μωρ' τί λές; εἶπα ἐγὼ μὲ θαυμασμό, διὰ νὰ εὐχαριστήσω τὴν ἐμπιστοσύνην του.

— Μὰ τὴν ψυχούλα μου τὴν ἁμαρτωλή, εἶπε σταυροκοπούμενος. Καὶ τί λὲς κ' ἔγεινε; Σὰν ἐσούρπωσε τί νὰ ἰδοῦμε τί ν' ἀκούσωμε; Τ' ἦταν ἐκεῖνο, Μωαμέτη!... χαλασμὸς κόσμου! Ὅλα τὰ ὄρνια τῆς Ἀνατολῆς ἀπάνω μας ἐτρογυρόφερναν. Λελέκια, κάριες, πελαργοί, λογιῶν λογιῶν ἀγριοπούλια ἐσκέπασαν τὸν οὐρανὸ κ' ἐχτύπαγαν τῆς σιαγονιές τους ποῦ σ' ἔπιανε τρόμος μόνο νὰ τ's ἀκοῦς. Κ' ἔπεφταν, μωρὲ μάτια μου, βόλι ἀπὸ ψηλὰ 'ς τὰ χωράφια μὲ θυμὸ καὶ μάνιτα σὰν νὰ ἦσαν δασκαλεμμένα κ' ἐξέσχιζαν τὰ γκαβοπόντικα. Σὲ δυὸ 'μέρες πᾶν' καὶ τὰ ὄρνια 'ς τὴ δουλειά τους, σὰν καλοὶ καματάροι.

— Μπράβο! εἶπα ἐγώ, ἐνθουσιασμένος.

— Μπράβο· μὰ τί τῶφελος; εἶπε, φαρμακωμένος ὁ καραγκούνης. Ἐμᾶς μᾶς πῆρε, ὅ,τι ποτάζαμε κ' ἐβγήκαμε διακονιὰ γιὰ τὸ ψωμάκι. Ὅλο τὸ Πήλιο ἐγιώμισε ἀπὸ παιδιὰ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποῦ μὲ λιμασμένα μάτια ἔτρεχαμε ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα νὰ μὴ ψωφίσουμε τῆς πεινας. Τί χρόνια· ἀπεράσαμε τοὺς Κραβαρίτες 'ς τὴν κακομοιριά!... Ἀ,τὸ τέλος σύναξα πάλι τὸ σπίτι μου, 'μπῆκα 'ς τὴ Λάρσα, παράδειρα νά, κατάντησα τώρα κερατζής!

— Ἔ, μὰ τί νὰ γένη· τοῦ εἶπα ἐγὼ διὰ νὰ τὸν παρηγορήσω.

— Δὲ σοῦ λέω, βγαίνει τὸ ψωμί. Μὰ καλλιο εἶχα τ' ἀλῶνι κ' ἕνα στρέμμα τόπο 'ς τὸ Τατάρι. Εἰκοσιπέντε χρόνια κι' ἀκόμη ἔχω πῶλειψ'

ἀπὸ τσιφτσῆς, μὰ τί νὰ σοῦ εἰπῶ. Σὰν ἔρχετ' ὁ θέρος ὁμπρίζ' ἡ καρδιά μου σὰν τὸ Μάτι τοῦ Καραδερέ!...

Καὶ τὰ λόγια του μοῦ ἐφανέρωναν ὅτι ὁ γέροντας ἔκλαιγε.

*

Εἴμεθα τότε εἰς τὴν Λάρισα, δίπλα εἰς τὸ ντελιάνι τοῦ ποταμοῦ ὅπου ἔχουν φυλάχτρα τῶν ψαριῶν. Τ' ἄλογα ἄρχισαν νὰ πατοῦν εἰς τὰ καλδερίμια καὶ μὲ τὸν ξερὸ κτύπο τους ἔκοβαν κάπως τὴν νεκρικὴ σιγὴ τῆς πόλεως. Ξέμαρκα, ὀπίσω ἀπὸ τῆς ἐλῆές, ἔλαμπαν πολλὰ φῶτα καὶ ἤρχοντο εἰς τ' αὐτιά μας τὰ γέλοια καὶ οἱ φωνὲς τῶν γυναικῶν, τοῦ σαντουριοῦ καὶ τῆς λατέρνας οἱ ἦχοι καὶ τραγούδια ποῦ θὰ ἔβγαιναν βέβαια ἀπὸ ῥαγισμένα λαρύγγια. Εἰς τὰ Παραπήνεια ἐγλέντουν ἀδιάκοπα.

— Πάρτε, διαβόλοι, βάγια!... ἔκραξεν ἔξαφνα τρανῶς ὁ κερατζῆς. Κ' ἔδωκε μία μούντζα ἐκεῖθε, μ' ἔκφρασιν ἀηδίας καὶ μίσους.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Ἐν τῷ δοθέντι γεύματι ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ τῇ συμπληρωθείσῃ εἰκοσιπενταετηρίδι αὐτοῦ, ὁ Ἐρνέστος Ρενὰν προεδρεύων τῆς ὁμηγύρεως, ἀπήγγειλε τὸν κάτωθι λόγον.

Πρόποσις Ρενὰν

Ἠθελήσατε, Κύριοι, διὰ φαεινῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος νὰ ῥωτίσητε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου μου. Ἀγαπῶ πολὺ τὰ συμπόσια, τὸ ὁμολογῶ, τὰ συμπόσια ἐκεῖνα, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ, ὅπως ἐν τῷ ὑμετέρῳ, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἐγκάρδιος φιλία, ἐλλείπει δὲ παντελῶς ἡ πολιτική. Πιθανῶς ἡ σήμερον θὰ εἶνε ἡ τελευταία ἡμέρα καθ' ἣν προεδρεύω τοιαύτης ἑορτῆς· πρὸ μιᾶς ἔτι ὥρας (τοσαῦται εἶνε αἱ πολιορκοῦσαί με ἀδυναμίαι) δὲν ἐγνώριζον ἂν θὰ δυνηθῶ νὰ παρευρεθῶ εἰς τὴν ὑμετέραν ὁμήγυριν. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεός! ἰδοὺ ἐγὼ ἐν ἱκανῇ ἀκμῇ ἐν μέσῳ ὑμῶν.

Ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶνε λίαν χαρμόσυνος, Κύριοι, καὶ ἐν πλήρει τῷ δικαίῳ πανηγυρίζετε αὐτήν. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1867 ὁμὰς θιασωτῶν τῆς Ἑλλάδος, ὧν τινες ἐπιζῶσιν ἔτι, ἔθετο τὰ θεμέλια τοῦ Συλλόγου τούτου, προορισμὸν ἔχοντος τὴν παρ' ἡμῖν διατήρησιν καὶ ἐνθάρρυνσιν τοῦ ἔρωτος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἐνθαρρύνειν τὰς ἑλληνικὰς σπουδάς. Ἀ! ὡραῖον πρόγραμμα. Ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, ἐρευνηταὶ θεμάτων ἐξωτικῶν, καλλιεργοῦμεν τὰς ἐσχατιάς, τὰς ἀποικίας, ἀλλ' ὑμεῖς, ὑμεῖς κατοικεῖτε αὐτὴν τὴν γῆν τῆς πατρίδος Ἑλλάδος, ἐν αὐτῇ ἐπήξατε τὴν σκηνήν σας, ἐξ ἧς διευθύνετε τὰς ἀνασκαφάς σας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ἡ ἡμετέρα Ἀκρόπολις, τὸ πάγκοινον ἡμῶν θρησκευτικὸν λίκνον.

Ἐν τῇ καθ' ὅλου ἱστορίᾳ ἀναγράφεται ἓν θαῦμα (ὀνομάζω δὲ θαῦμα ὅ,τι ἅπαξ μόνον συνέβη), ἡ ἀρχαία Ἑλλάς. Ναί· πεντακόσια ἔτη περίπου πρὸ Χριστοῦ ἐδημιουργήθη ἐν τῇ ἀνθρωπότητι τύπος πολιτισμοῦ, τοσοῦτο τέλειος καὶ πλήρης, ὥστε ἠμαύρωσε πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ παραχθέντας. Ἐξ αὐτοῦ ἀνεπήδησεν ὁ λόγος, καὶ ἡ ἐλευθερία, ὁ δὲ πολίτης, ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἐνεφανίσθη δρῶν ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις πράξεσιν. Ἡ εὐγένεια τοῦ νέου τούτου ἀνθρώπου, τὸ ἐν ἁπλότητι ἀξιωματικόν του ἦθος ἐπεβλήθησαν εἰς πᾶν ὅ,τι τέως εἶχεν ἀναφανῆ βασιλικὸν καὶ ἔξοχον. Ἡ ἠθικὴ θεμελιωθεῖσα ἐπὶ τῆς λογικῆς, ἐδραιώθη ἐν τῇ αἰωνίᾳ αὐτῆς ἀληθείᾳ, ἀμιγοῦς ὑπερφυσικῶν πλασμάτων. Ἡ ἀλήθεια περὶ τῆς θεότητος καὶ περὶ τῆς φύσεως ἀπεκαλύφθη σχεδὸν εἰπεῖν, ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἀνοήτου τρόμου τῶν παιδικῶν του χρόνων, γαληνιαίως προσέβλεψεν εἰς τὸν προορισμόν του. Ἡ ἐπιστήμη, ὅ ἐστι, ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία παρήχθη, καὶ ὁ μηχανισμὸς τοῦ σύμπαντος κόσμου πρὸς στιγμὴν ἀμυδρῶς ἀνεκαλύφθη· δὲν ἔφθασαν εἰς πλήρη σύλληψιν αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ ἐτέθησαν. Ὁ Κοπέρνικος, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Νεύτων δὲν εἶχον ἢ νὰ ἐξαγάγωσι συμπεράσματα ἐκ σειρᾶς γνωμῶν, καθ' ἃς ἡ γῆ δὲν εἶχε τὴν ἀποδιδομένην αὐτῇ θέσιν, καὶ δι' ὧν ἐφαίνετο πόρρωθεν τὸ ἄπειρον τοῦ σύμπαντος.

Καὶ ἐν τῇ τέχνῃ! Ὦ, Κύριοι, ἡλίκη γονιμότης! οἷος κόσμος θεῶν, οἷα ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπανάστασις! Ἡ Ἑλλὰς ἐφεῦρε τὸ κάλλος, ὡς ἐφεῦρε καὶ τὸν λόγον. Οἱ λαοὶ μὲν τῆς Ἀνατολῆς κατεσκεύαζον ἀγάλματα πρὸ τῶν Ἑλλήνων, τμῆμα δέ τι αὐτῆς εὗρε καὶ τρόπον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ἀδιαλείπτου παρεμβάσεως τῶν θεῶν, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς μόνη ἀνεκάλυψε τὴν μονιμότητα τῶν φυσικῶν νόμων, ἡ Ἑλλὰς μόνη ἀνεῦρε τὸ μυστήριον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ κανόνος, τοῦ ἰδανικοῦ. Τοῦ λοιποῦ μόνον ἐν τῇ σχολῇ αὐτῆς θὰ λαμβάνωνται διδάγματα· τοῦτο δ' ἔπραξεν ἡ Ῥώμη, τοῦτο ἡ Ἀναγέννησις, τοῦτο ἔπραξαν εἰς ἑκάστην βιαίαν ὑποτροπίασιν βαρβαρότητος οἱ ἐργάται τῶν Ἀναγεννήσεων.

Τὴν κρίσιμον ταύτην ἱστορικὴν περίοδον τῆς ἀνθρωπότητος μελετᾶτε ἤδη, Κύριοι. Πόσον ὡραῖον εἶνε τὸ ἔργον σας! Εἰς αὐτὰ τὰ συγγράμματα, ἅτινα διατρέχετε, εὑρίσκετε ἀναγεγραμμένην τὴν ἑλληνικὴν λέξιν τὸ *καλόν*, ἥτις ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς, κυρίως δὲ τὴν σύνθετον «*καλὸν κἀγαθόν*». Θαυμάσια ὀνόματα! Τοῦ λοιποῦ ἡ ἀρχὴ τῆς εὐγενείας θὰ ἀπορρέῃ ἐκ τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν εἶνε οἱ θεῖοι πόλοι, οἵτινες θὰ μᾶς ἕλκωσι. Σκέψιν μελαγχολικήν, σκέψιν θλιβεράν,

δῆλα δὴ ἐγωϊστικήν, οὐδέποτε συνέλαβεν ἡ Ἑλλάς· ἐς ἀεὶ ἔβαινε πρὸς τὰ πρόσω, αἰσθανομένη ὅτι ὁ κόσμος εἶχεν ἀνάγκην αὐτῆς, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ διαπλάσῃ, ὑπάρχουσα, τὴν ὑψίστην τῆς ἀνθρωπότητος συνείδησιν.

Τὸ χαρακτηρίζον ἰδίως τὸν Ἕλληνα εἶνε ἡ πίστις πρὸς τὴν δόξαν, ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὸ μέλλον. Καὶ ἡ δόξα δὲ αὐτὴ εἶνε ἐφεύρεσις ἑλληνική. Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου βραχύς, ἀλλ' ἡ μνήμη αἰωνία· ἐν τῇ μνήμῃ δὲ ταύτῃ ἔγκειται ἡ πραγματικὴ ζωή. Τὸ μέγα διαφέρον τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τί θὰ εἴπωσι περὶ αὐτοῦ μετὰ θάνατον· ἡ παροῦσα ζωὴ ὑπόκειται εἰς τὴν πέραν τοῦ τάφου· δι' ὃ καὶ ἡ χάριν τῆς ἀτομικῆς ὑπολήψεως θυσία εἶνε πρᾶξις συνετή. Διὰ τῶν σκέψεων τούτων ὁ Ἕλλην ἐδημιούργησεν ἠθικὴν ἀξίαν ἀπαράμιλλον, ἧς εἶνε ὁ μόνος διδάσκαλος· αἱ ἀλλόκοτοι δὲ αὗται σκέψεις ἔχουσι τοῦτο τὸ παράδοξον ὅτι εἶνε προϊὸν ἀληθείας. Ἡ Ἑλλὰς ἐφευροῦσα τὴν ἱστορίαν, ἐφεῦρε τὸ κριτήριον τοῦ κόσμου, καὶ ἐν τῷ κριτηρίῳ τούτῳ ἡ ἀπόφασις αὐτῆς μένει ἀνέκκλητος. Ἡ λήθη, δηλαδὴ τὸ μηδέν, ἐπεκάλυψε πάντα, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς δὲν ὠμίλησεν, ἡ δόξα δέ, δῆλα δὴ ἡ ζωή, ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἐμνήσθη. Ὅπως στήσωσιν ἐν Ἀθήναις ἀνδριάντας αὐτῶν, οἱ βασιλεῖς ὑπερεθεμάτιζον εἰς τὰς προσφορὰς τῆς κολακείας καὶ τῆς ἀγαθοεργίας· ὥστε ἐν ἐλλείψει τῆς ἀθανασίας, τὴν ὁποίαν οἱ θεοί, ὡς φαίνεται ἐπεφύλασσον δι' ἑαυτούς, ἐνυπῆρχεν ἐν τῷ νῷ αὐτῶν, περὶ τοὺς ὁποίους τὰ πάντα παροδικά, ἡ σκέψις ἀποκτήματός τινος πολυτιμοτέρου τῆς ἐφημέρου δόξης. Καθιερώθη λοιπὸν ἐν τῷ πυκνῷ ὄχλῳ τῆς ἀνθρωπότητος ἡ διάκρισις τῶν ἐκλεκτῶν καὶ ὁ βίος ἀπέκτησε νέον κίνητρον ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς ἐκτιμήσεως τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς πραγματώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

Τοιουτοτρόπως διεπλάσθη ὡραῖος φαεινὸς κύκλος ἐξ οὗ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ προσλαμβάνει θέλγητρον καὶ ἀξίαν. Αἱ πράξεις ἐνέχουσιν ἰδανικὴν ἀξίαν, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται καὶ δικασταὶ ἁρμόδιοι ἵνα ἐκτιμήσωσι τὸ ἐν αὐτοῖς καλὸν κἀγαθόν. Ἡ ἀπόλαυσις τῆς ἐκτιμήσεως χορείας ἐκλεκτῶν, ὑπῆρξεν ἡ βάσις τόσων ὑψηλῶν χαρακτήρων ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κόσμῳ, καὶ παρ' ἡμῖν. Ὁ Κικέρων, αὐτὸς ὁ βαθὺς γνώστης τῆς Ἑλλάδος, κατενόησεν ὡς βίου ἐντέλειαν τὸ «ζῆν ἐν τούτῳ τῷ ῥωτί». Εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐν ἡμέραις δυσπραγίας, ἃς διῆλθε, φάρον ἀληθείας, τὸ *καλόν*.

Εὐχαριστῶ ὑμῖν, Κύριοι, διότι συνετελέσατε διὰ τῶν ἀναμνήσεων τούτων, νὰ ἀναπνεύσω πρὸς στιγμὴν τὸν καθαρὸν ἀέρα ἄλλου κόσμου, νὰ λησμονήσω ἐν τοῖς λογισμοῖς τούτοις τὰς θλίψεις μου, καὶ νὰ εὕρω παρηγορίαν τοῦ γήρατός μου. Θὰ εὐτυχήσω νὰ ἐπανίδω ἀρά γε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν; Ἀμφιβάλλω. Δὲν τὸ ἐλπίζω. Πιστεύω ὅτι αἱ βαρεῖαι ὀμίχλαι τοῦ Βορρᾶ θὰ εἶνε ὁ τελευταῖος ὁρίζων, ὃν θὰ ζητήσωσιν οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἀλλ' εἰς ὑμᾶς ὀφείλω τὸ στιγμιαῖον τοῦτο λαμπρὸν ὄνειρον. Εὐχαριστῶ ἐπὶ τῇ ἑσπερίδι ταύτῃ! Εὐχαριστῶ ἐπὶ τῇ χαρᾷ, ἣν ἠσθάνθην ἐπ' ὀλίγας ὥρας ἀναστραφεὶς μετ' ἀληθῶν Ἑλλήνων. Προτείνω ὑμῖν νὰ πίωμεν ἐν ἀρχῇ, ἐὰν θέλετε, ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τῶν ἀπαραμίλλων τούτων διδασκάλων παντὸς ὅ,τι ὑπάρχει εὐγενὲς καὶ μέγα, ἔπειτα ὑπὲρ τῶν ἐπιφανῶν ξένων, οἵτινες ἠυδόκησαν νὰ παρακαθίσωσιν εἰς τὸ συμπόσιόν μας, ἔπειτα ὑπὲρ τῶν ἱδρυτῶν, τῶν πλείστων σχεδὸν ἤδη τεθνεώτων, τοῦ Συλλόγου, οἵτινες πρὸ 25 ἐτῶν συνέλαβον καλὴν κἀγαθὴν ἐπίνοιαν.

ΕΔΩ Κ' ΕΚΕΙ

Ὅδις γοητεύων

Ἀμερικανικὴ ἐφημερὶς διηγεῖται τὸ ἑξῆς: Ἀγρονόμος τις κατοικῶν ἐγγὺς τῆς Κλαριῶνος, ἐν Πενσυλβανίᾳ, ὁδοιπορῶν ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ, κατεδιώχθη ὑπὸ φοβεροῦ ὄφεως δέκα ποδῶν μήκους. Τὸ ἑρπετὸν ἔκοψε τὸν δρόμον τοῦ ὁδοιπόρου, καὶ τὸν ἔβλεπεν ἀτενῶς κατὰ πρόσωπον, ὡς νὰ ἐζήτει νὰ τὸν μαγνητίσῃ. Αἰσθανθεὶς ἀμέσως τὴν ἀρχὴν τῆς γοητείας ὁ χωρικός, ἀπέσεισε μετὰ κόπου τὴν νάρκην, καὶ πλήξας τὸν ὄφιν μὲ τὴν μακρὰν μάχαιράν του, τὸν κατεκερμάτισεν, ἀλλ' εὐθὺς εἶτα, ἀπὸ τὴν φρίκην καὶ τὴν δεινοπάθειάν του, λιποθυμήσας ἔπεσε χαμαί. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ὄφεως, καὶ μέρος τοῦ σώματος, ἔκειντο πλησίον του, τὸ δὲ δέρμα τοῦ τέρατος ἦτο κατάμαυρον. Ὁ ἰδιάζων σχηματισμὸς τῶν ὀφθαλμῶν τὸν ἔκαμε νὰ τοὺς ἐξετάσῃ ἐγγύθεν, καὶ τότε, μόλις ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ τὰ ὄμματά του, βλέπων πλήρη ἀναπαράστασιν τοῦ προσώπου του ἀποτυπωμένην, ὡς ἐν φωτογραφίᾳ, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ὄφεως. Μετέφερε τὸν ὄφιν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἐφωτογραφήθη καὶ διετηρήθη ἐν οἰνοπνεύματι. Ἡ φωτογραφία δεικνύει τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ὄφεως μετὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἀγρονόμου ἐναργέστατα παρισταμένων εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Πόσαι ἐφημερίδες ἐκδίδονται εἰς τὸν κόσμον

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τῶν δημοσιευομένων εἰς ὅλας τὰς χώρας ὑπολογίζεται εἰς 41 χιλιάδας, ἐξ ὧν αἱ 24 χιλιάδες ἀνήκουσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καταλόγου ἵσταται ἡ Γερμανία, ἥτις ἔχει 5 χιλ. ἐφημερίδας, εἶτα ἔρχεται ἡ Γαλλία, μὲ 4,100, τρίτη ἡ Ἀγγλία, 4000, τετάρτη ἡ Αὐστρία καὶ Οὐγγαρία, 3,500, εἶτα ἡ Ἰταλία, 1,400, κατόπιν ἡ Ἱσπανία, 850, ἡ Ῥωσσία, 800, ἡ Ἑλβετία, 450, τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ὁλλανδία, ἀνὰ 300 ἐφημερίδας, καὶ αἱ λοιπαὶ δημοσιεύονται ἐν Πορτογαλλίᾳ, ἐν ταῖς Σκανδιναυϊκαῖς καὶ Βαλκανικαῖς χώραις. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἔχουσι 13,900 ἐφημερίδας, ὁ Καναδᾶς 700, καὶ ἡ Αὐστραλία ἄλλας 700. Ὁ λαὸς ἄρα τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἀναγινώσκει καὶ συντηρεῖ σχεδὸν τόσας ἐφημερίδας, ὅσας ἔχουσιν ὁμοῦ Ἀγγλία, Γαλλία, Γερμανία καὶ Ῥωσσία.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Αἱ Μυκῆναι ἐπὶ τῶν Ἀτρειδῶν

Ἡ δημοσιευομένη εἰκὼν εἶνε πρώτη ἐκ πλουσίας συλλογῆς εἰκόνων δημοσιευθησομένων ἐν τῇ Ἑστίᾳ. Αἱ εἰκόνες αὗται παριστῶσι ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις ἀκροπόλεις, ἀγοράς, ναοὺς κλπ. ὄχι ὅπως σώζονται νῦν, ἀλλ' ὅπως ὑποτίθεται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ὅτι ἦσαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῶν.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ὁ ἐν Παρισίοις Σύλλογος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα του ἐπανηγύρισε διὰ συμποσίου, οὗ προέστατο ὁ Ρενάν, ἔχων ἐκ δεξιῶν τὸν Ἕλληνα πρέσβυν κ. Δηλιγιάννην καὶ ἐξ ἀριστερῶν τὸν τμηματάρχην τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας Ῥαβιέ. Ὁ μέγας λόγιος κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ἐγερθεὶς ἐξήγγειλε τὴν πρόποσιν ἣν δημοσιεύομεν ἀνωτέρω, μεθ' ὃ ὁ Ἑρρίκος Οὐσσαί, ὁ νέος πρόεδρος, προέπιεν ὑπὲρ «τῶν διὰ τῆς καρδίας συμπολιτῶν τῶν Γάλλων, ὑπὲρ τῶν νέων Ἑλλήνων, ἐκπροσωπουμένων ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος». Ὁ κ. Ῥαβιὲ προσεπάθησεν εὐφυῶς νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἑλληνιστάς, οὓς ἐτάραξαν τὰ νέα σχολικὰ προγράμματα. «Οὐδεὶς διανοεῖται (εἶπεν ὁ διευθυντὴς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως) νὰ μειώσῃ τὸ μερίδιον τῶν κλασικῶν σπουδῶν. Τοὐναντίον, πρόκειται νὰ τηρηθῇ ἀκραιφνέστερον ἡ ὑγιὴς παράδοσις, μὴ ἐπιβαλλομένης τῆς ἑλληνικῆς εἰς παντὰς δίκην ἐπιτηδεύματος, ἀλλὰ καθισταμένης τῆς μελέτης αὐτῆς εὐγενεστάτης ἐπασχολήσεως τοῦ πνεύματος διὰ τοὺς ἔχοντας τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ὄρεξιν». Ὁ κ. Δηλιγιάννης εὐχαρίστησεν, ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως, τὸν Σύλλογον, πολλὰ πράξαντα, οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς νέας Ἑλλάδος. Ἕτεραι προπόσεις ἐγένοντο ὑπὸ τῶν κ.κ. Κολινιών, Περρώ, Βάϊλ, Βικέλα, Ψυχάρη, Σάββα-πασσᾶ. Ὁ κ. Ῥάϊναχ ἀνέγνω ἑλληνικά τινα δίστιχα, εἶτα δ' οἱ συνδαιτυμόνες ἀπεχωρίσθησαν εὐχόμενοι νὰ ἑορτάσῃ ὁ Σύλλογος ἐν τῇ αὐτῇ ἀκμῇ καὶ τὴν πεντηκονταετηρίδα του.

Καλλιτεχνικὰ

Ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἐν Μαγνησίᾳ ὁμογενοῦς τοῦ κ. Βασ. Παπαδοπούλου, ἡ σφραγὶς τοῦ Βύρωνος. Τὴν σφραγῖδα ταύτην κατεῖχεν οἰκογένειά τις ἐκ Μεσολογγίου, ἥτις πρὸ ἐτῶν εἶχε μετοικήσει εἰς Μαγνησίαν καὶ εἰς ἣν περιῆλθε μετὰ τὸν ἐν Μεσολογγίῳ θάνατον τοῦ Βύρωνος. Ὡς δ' ἦν ἰδιότροπος ὁ χαρακτὴρ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, οὕτω καὶ ἡ σφραγὶς αὐτοῦ εἶναι ἀρκετὰ περίεργος καὶ καινότροπος· ἀποτελεῖται ἐκ μικρᾶς σφαίρας ἐξ ὑπολεύκου μετάλλου, περὶξ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν 8 σφραγῖδες, ὧν ἑκάστη φέρει καὶ ἰδιαιτέραν ἀποτύπωσιν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὑπάρχει κομψὴ προτομὴ τοῦ ποιητοῦ φέρουσα περὶξ τὰς λέξεις Lord Byron, ἐπὶ τῆς δευτέρας εἶνε κεχαραγμένα ἓν ἄνθος καὶ αἱ λέξεις Foget me not (Μὴ με λησμόνει), ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπάρχει μία παλαμη ἀνοικτή, ἀλλὰ τὰ περὶ αὐτὴν γράμματα δὲν διακρίνονται, ἐπὶ τῆς τετάρτης εἷς κύων καὶ ἄνωθεν ἡ λέξις Faihfull (πιστός), ἐπὶ τῆς πέμπτης εἶνε κεχαραγμένος εἷς ὀφθαλμὸς περιβαλλόμενος ὑπὸ ἀκνίνων, ἐπὶ τῆς ἕκτης ὑπάρχει ἓν πλοῖον καὶ αἱ λέξεις Luck is life (Εὐτυχία εἶναι ζωή), ἐπὶ τῆς ἑβδόμης εἶνε κεχαραγμένος ἀλέκτωρ καὶ δυσδιάκριτα γράμματα καὶ ἐπὶ τῆς ὀγδόης εἷς ἵππος, ἀλλὰ τὰ περὶ αὐτὸν γράμματα εἶνε κατεστραμμένα. Τὰς σφραγῖδας δὲ ταύτας φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποίει ὁ ποιητὴς ἀναλόγως τοῦ θέματος εἰς ὃ ἀνεφέρετο, ἢ τοῦ προσώπου, πρὸς ὃ ἀπεστέλλετο τὸ ἔγγραφον ἢ ἡ ἐπιστολή, ἣν ἐσφράγιζε. Ταῦτα κατὰ τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας.

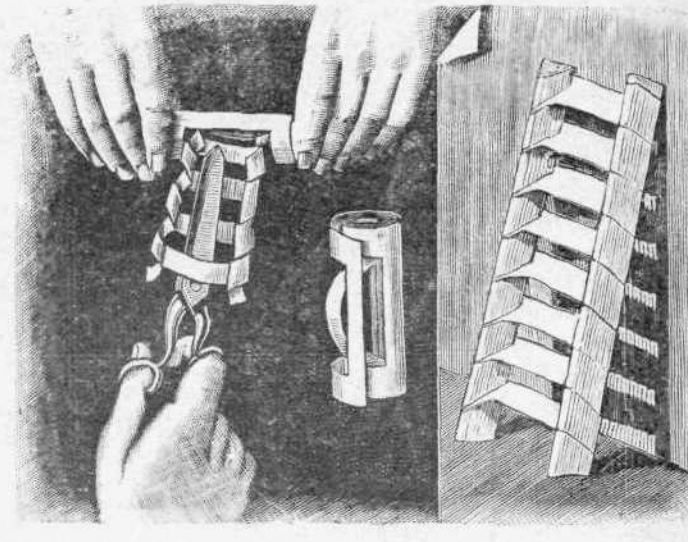

ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑ

Συνδεδεμένη γραφὴ

Γραφὴ συνδεδεμένη λέγεται ἐκείνη τῆς ὁποίας τὰ γράμματα εἶνε στενῶς ἡνωμένα τὸ ἓν μετὰ τοῦ ἄλλου. Ὁ οὕτω γράφων δὲν σταματᾷ ποτὲ διστάζων εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως, οὔτε θέτει τόνους καὶ πνεύματα πρὶν γράψῃ ὁλόκληρον τὴν λέξιν.

Ἡ Γραφολογία ἀποδίδει εἰς τοὺς ἔχοντας συνδεδεμένην τὴν γραφήν: *Παρατηρητικότητα, εὐθυκρισίαν, πρακτικὸν νοῦν, εἰρωνικὸν πνεῦμα, ἐρευνητικότητα.*

ΓΡΑΦΟΛΟΓΟΣ

ΠΑΙΓΝΙΑ

Χαρτίνη κλῖμαξ

Πῶς δι' ἑνὸς μόνου τεμαχίου χάρτου δύναται νὰ φιλοτεχνηθῇ μικρὰ κομψὴ κλῖμαξ δεικνύουν τὰ διάφορα σχήματα τῆς εἰκόνος.

Ὁ χάρτης πρέπει νὰ εἶνε ὁπωσοῦν χονδρός, εἰς σχῆμα μᾶλλον ἐπίμηκες—ὁ ἀγγλικὸς χάρτης ἐπιστολῶν εἶνε καταλληλότατος — συστρέφετε δὲ αὐτὸν κατὰ πλάτος ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ μικρὸς κύλινδρος κανονικὸς καὶ σφίγγετε τὸν κύλινδρον ἀρκετά. Ἔπειτα διὰ κοπτερᾶς ψαλίδος κόπτετε αὐτὸν ἔνθεν καὶ ἔνθεν πρὸς τὰ ἄκρα παραλλήλως καὶ διὰ τρίτης ψαλιδιᾶς ἑνώνετε τὰ δύο αὐτὰ ψαλιδίσματα. Ἐὰν εἴσθε μόνος τότε διὰ τῶν ὀδόντων ἕλκετε ἐκ τοῦ βάθους τῆς σχισμάδος τὴν κατωτάτην λωρίδα ἑνῷ ἀφ' ἑτέρου ἐντείνετε ἐλαφρῶς τὰ δύο ἄκρα διὰ τῶν χειρῶν ἅτινα συσπειροῦνται βαθμηδόν. Ἐὰν θέλετε βοηθόν, τότε αὐτὸς διὰ τῆς ψαλίδος ἐκτελεῖ ὅ,τι σεῖς διὰ τῶν ὀδόντων. Ὅπως δήποτε διὰ δοκιμῶν θὰ κατορθώσετε καλήτερον ὅ,τι διὰ λόγων καὶ σχημάτων δὲν εἶνε δυνατὸν τελείως νὰ παρασταθῇ.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἑστίας. 1892—74